

A soproni Szent Mihály-plébániatemplomot 1862–1866 között id. Storno Ferenc (1821–1907) tervei szerint, vezetésével és irányítása mellett kívül-belül teljesen felújították. A nagyszabású, három ütemben végrehajtott vállalkozás belső restaurálási kiadásainak 40 %-át a templom, 40%-át a soproni katolikus konvent mint a hívek érdekképviselője, 10 %-át pedig a katolikus testvérület (*Bruderschaft*) pénztára vállalta magára, míg a külső helyreállítást a város mint kegyúr finanszírozta.¹

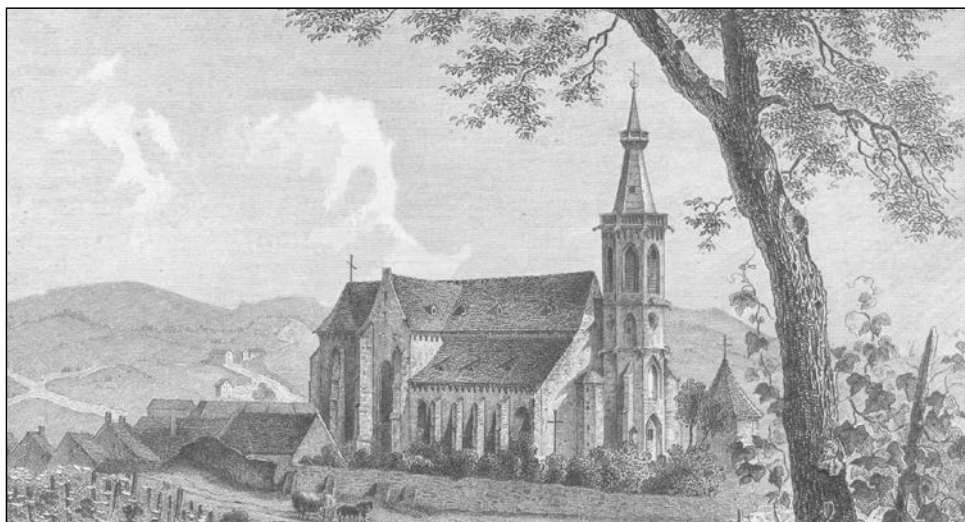
Dávid Ferenc megállapítása szerint a „munka a templom középkori állagát kis mértékben változtatta csak, a belsőben a kereszthajó két szentélye oratóriumainak elbontására, s ezzel a szentélyek két szintjének az összenyitására került sor, a templom külsejét pedig a nyugati toronykapu és a fölötte lévő homlokzat újonnan tervezett neogótikus ízlésű faragványaival lett díszesebbé. Míg az építészeti tér úgyszólván változatlan maradt, a régi templom teljes burkolatát és berendezését újra, neogótikus ízlésűre cserélték, a falakat pedig Storno saját föltárásainak eredményeit fölhasználva a gótikus kialakításhoz némileg hasonló festéssel borította.”²

Jelen munkában előbb a templom restaurálás előtti belső képét mutatjuk be, ezt követően részletesen ismertetjük a három ütemben végrehajtott nagyszabású helyreállítás történetét és eredményeit, végül pedig az eltávolított barokk berendezési darabok sorsát kísérik nyomon.³ (1. kép)

¹ Soproni Múzeum (SoM), Storno-gyűjtemény, Chronik Storno di Solduno (fénymásolat), 69v, 70v. Egy 1871. márciusi kimutatás szerint 1862–1867 között a konvent, a testvérület és a templom összesen 46 982 Ft 8 kr-t fizetett ki (az új orgonával együtt) a munkálatokra. Szentlélekről és Szent Mihály főangyalról nevezett Városplebánia Levéltára (VpL), V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 8. sz.

² *Dávid Ferenc: Szent Mihály templom és környezete helyreállítása.* Sopron, Szent Mihály utca hrsz. 1357, 1356, 1346. Tanulmányterv. Kézirat, 2010. 2. *Dávid Ferenc: Történeti adatok és a műemléki helyreállítás története.* (A 2010. évi tanulmányterv szövegének bővített változata.) In: Sopron Szent Mihály templom, művészettörténeti dokumentáció. Kézirat, 2014. 2.

³ A kutatás során nyújtott szíves segítségéért köszönettel tartozom a Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára (GyMSMSL) munkatársainak, különösen Polán Miklósnénak és Varga Szilviának. Külön köszönöm Horváth Imre esperes-városplebánosnak a városplebánia, valamint Schmuck Antalnak a katolikus konvent levéltárában történt kutatásom során nyújtott szíves támogatását. Ugyancsak köszönetemet szeretném kifejezni a Győri Egyházmegyei Levéltár munkatársainak, Dr. Vajk Ádám igazgatónak és Dr. Nemes Gábor főlevéltárosnak. Végül, de természetesen nem utolsósorban köszönettel tartozom Nemes András művészettörténésznek (Soproni Múzeum) a folyamatos konzultációkért és szakmai tanácsokért.

1. kép. A Szent Mihály-templom észak felől, 1860 előtt. Részlet L. Rohbock & G. Hels acélmetszetéről (SoM Kp.2008.26.1.)

Berendezés a restaurálás előtt

A templom néhány év múlva eltávolított bútorzatáról, berendezéséről egy 1825-ben készült alaprajzi vázlat,⁴ az 1829-ben végzett egyházlátogatás jegyzőkönyve⁵ és az 1859. évben felvett inventárium⁶ alapján alkothatunk képet. Az 1850-es években a belső terek még őrizték azt az egységes, díszes barokk megjelenésüket, melyet a nagy formátumú városplébános (1745–1776), Primes György irányításával nyertek (2. kép).

A szentély és így a templom leghangsúlyosabb, legimpozánsabb darabja természetesen a város és a templom védőszentje, Szent Mihály arkangyal tiszteletére 1752-ben emelt főoltár volt,⁷ melynek képét az osztrák Bartolomeo Altomonte (1694–1783) festette 1739-ben. A művész Szűz Máriát, Magyarország Nagyasszonyát (Patrona Hungariae) örökítette meg harci jelenetben, amint Szent Mihály arkangyalt harcba küldi a tö-

⁴ Győri Egyházmegyei Levéltár (GyEL), Püspöki Levéltár (PL), Parochialia, XXXIII. d. Sopron, 1803–1831. A rajtot Micsánék József városplébános (1822–1840) készítette 1825. október 8-án, azzal összefüggésben, hogy a kegyúr értesítése és engedélye nélkül eltávolította az emberemlékezet óta meglévő helyükről a kegyúri padokat és áthelyeztette azokat a hajó padjai elé. A városi tanács a püspöktől a padok visszahelyezését kérte, mert az áthelyezést jogtalannak, a padok új helyét alkalmatlannak és méltatlanoknak tartotta. A püspök megkeresésére a városplébános előadta védekezését (pl. a katolikus templomokban szokatlan módon a kegyúri padok oldalra, a szószék felé, nem pedig a főoltár irányába néztek) és javaslatát. A szóban forgó, nagy forrásértékkel bíró rajtot leveléhez mellékelte. Végül a kegyúri ülőhelyeket a szentélybe helyezték át.

⁵ GyEL PL Conscriptio proventuum parochialium (Conscr. prov.), Sopron. Canonica visitatio 1829.

⁶ GyEL PL Templom- és plébánialeltárak, Sopron, Szent Mihály-templom, 1859.

⁷ A Szép Bernát-alapítvány terhére emelték. *Bán János*: Sopron újkori egyháztörténete. Győregyházmegye multjából. IV. szám 2. rész. Sopron, 1939. 377.

2. kép. A barokk főoltár lebontása előtt (SoM, SA.2013.126.1.)

rök ellen.⁸ Az oltár felépítménye és tabernákuluma fából készült, kőből való tumbájában Szent Donát és Szent Illuminatus ereklyéit őrizték. Az oltároszlopok előtt baloldalt Szent István király, jobbra Szent Imre herceg szobra állt, az építmény két szélén a pestisszentek szobrait helyezték el: balra Szent Sebestyén, jobbra Szent Rókus alakját. Az oromzat közepén állt Gábrriel és Rafael arkangyalok által közrefogva Szent Mihály, a tituláris szent.⁹ A szentély mesterséges megvilágítását hat üvegluster biztosította. A klérus és az asszisztencia rendelkezésére négy nagy, keményfából készült templomi szék, egy nagy karos-szék és két, a stallumhoz való kisebb szék állt. A bútortatot két kis kredencasztal és egy zsámoly egészítette ki (3. kép).

A hajóban nyolc mellékoltár kapott helyet.¹⁰ Az északi mellékszentélyben állt a Mindenszentek (Minden elhunyt hívó / Tisztítótűzben szenvedők / Szegény lelkek) oltára. A jobb oldali (déli) mellékszentély oltára Primes bőkezűségéből¹¹ készült Jézus születése, másként a Háromkirályok tiszteletére,¹² betlehemi szoborcsoportja soproni alkotás.¹³ Primes költségén 1764-ben egy másik oltárral is gazdagodott a templom. Az északi első oszlopnál állították fel Szent Péter főapostol tiszteletére, oltárképét Felix Ivo Leicher (1727–1812) osztrák művész festette.¹⁴ A Primes által 1751-ben alapított Szent Mihály

⁸ Szép Bernát 1732-ben kelt testamentumában úgy rendelkezett, hogy hagyatékából a konvent 1500 Ft-ot kapjon lélekharangra és új főoltárra a Szent Mihály-templom részére. Az 1737-ben öntött harang a Tűztoronyba került, ma is megvan. A képről – mely előbb készült el, mint a főoltár – bővebben: *Jávor Anna*: Bartolommeo Altomonte soproni főoltárképe. In: *Művészettörténeti Értesítő* 26. (1977) 3–4. sz. 288–291. 288–291. *Jávor Anna*: V-22. Patrona Hungariae harcba küldi Szent Mihályt a török ellen. In: *Történelem – Kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatáról Magyarországon. Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában* 2000. március 17 – szeptember 24. Szerk.: Mikó Árpád – Sinkó Katalin. A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 2000/3. 328–329. *Bán János*: i. m. 376. *Bán János (et al.)*: A Soproni Katolikus Konvent története 1625–2000. Sopron [2000]. 26.

⁹ *Veress Ferenc*: Templomi oltárok és környezetük. Evangélikus és katolikus szakrális tér Sopronban és környékén (17–18. sz.) In: *Credo* 25. (2019) 3–4. sz. 87. *Hillinger, Franz*: Jois. Bausteine zur Geschichte. Jois, 2005. 43–47., 57. Storno rajzát a főoltárról ld.: SoM, ST.84.95.101.

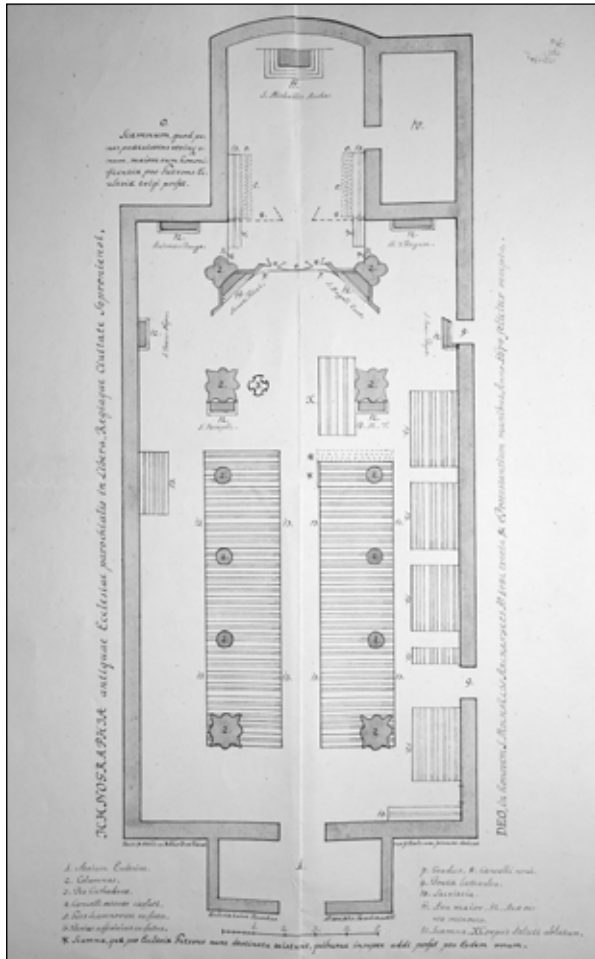
¹⁰ Itt jegyezzük meg, hogy az 1823. évi leltár szerint a sekrestye külön leválasztott keleti részében is volt egy oltár, melyet a Feltámadt Krisztusnak állítottak. (1859-ben is megvolt.) VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d.

¹¹ *Bán János*: i. m. 377. *Mohl Adolf*: Győregyházmegyei jeles papok. Győr, 1933. 115.

¹² „Seine Freigiebigkeit hat das herrliche Seitenaltar de Geburt Christi neuerdings herstellt”. *Harrer, Johann Nepomuk*: Ehren-Rede [...] über Georgius Primes [...] anlässlich seines fünfzigjährigen Priestertages... den 4. Juni 1775.

¹³ Korábban a szoborcsoportot egyedül Schweitzer János György soproni szobrásznak tulajdonították. Ld.: MNL GyMSMSL, XV. 23. 1. Michel-kronika, 924. *Csatkai Endre (et al.)*: Sopron és környéke műemlékei. Szerk. Dercsényi Dezső. 2. jav., bőv. kiad. Budapest, 1956. 390–391. *Dávid Ferenc*: Sopronbánfalva-kolostorhegyi lépcső. Adatok Schweitzer György soproni szobrász működéséhez. In: *Építés-építészettudomány* 15. (1983) 1–4. sz. 84. Az újabb kutatás szerint Sedlmayr András soproni festő, aranyozó műhelyébe és mesterkörébe tartozó helyi festők és szobrászok közösen alkották 1785 körül. *N. Mészáros Júlia*: Adalékok Andreas Sedlmayr polgári festő és aranyozó magyarországi munkásságához és mesterkapcsolataihoz I. (1745–1757). In: Tomka 80. Ünnepi tanulmányok Tomka Péter köszöntésére. Főszerk.: Nemes Gábor. Szerk.: Czígány Dávid – Nemesné Matus Zsanett. Győr, 2020. 448–449., 451–452.

¹⁴ Az oltár talapzatán lévő feliratot ld.: „*Csatkai Endre (et al.)*: i. m. 568. „[...] nur seinen Eifer haben wir den so prächtig vom fremden kostbaren Marmor zusammengesetzten Peters Altar zu verdanken, worin er den

3. kép. A templom 1825. évi alaprajza az oltárok és a padok helyének megjelölésével (GyEL PL)

Társulat a Szent Kereszt és annak Órangyalai nevű oltár költségeit fedezte.¹⁵ A déli első oszlop elé került, képét 1750 körül festették, az osztrák Paul Troger (1698–1762) iskolájában.¹⁶ Az Órangyal- és a Szent Péter-oltár nyilván egyforma volt, mindkettőt márványból faragták. Velük egy koncepció alapján készült az áldoztatórács, anyagában és stí-

Seegen seinen eigenen Gespansamkeit angewendet.” Harrer, Johann Nepomuk: i. m. Csatkai Endre (et. al.): i. m. 404.

¹⁵ „[...] schön und kostbare Seitenaltar des Kreuzes und deren Schutzengeln errichtet worden”. Harrer, Johann Nepomuk: i. m. Mohl Adolf: i. m. 1933. 115. Bizonyára a társulat részére a városi kegyuraság és a jómódú polgárok adományozták a szükséges összeget.

¹⁶ Csatkai Endre (et. al.): i. m. 404.

lusában ezekhez illeszkedett a hatalmas szószék¹⁷ és stílusában a főoltár is.¹⁸ A márvány szószéket a Schuster-krónika szerint Primes 1765-ben állíttatta saját költségén Szent Péter és Szent Pál apostolok márványszobraival együtt.¹⁹ A szószékkel szemközti oszlopot három kép díszítette: egy nagy és egy kisebb Krisztust, egy kisméretű pedig a Szeplőtelen Fogantatást ábrázolta.

Az északi kereszthajó északi falán, a gótikus kapu elfalazásánál 1745 táján emelt Nepomuki Szent János-oltár²⁰ már nem érte meg a Storno-féle helyreállítás idejét, hiszen 1855 augusztusában lebontották. Helyére novemberben Storno tervei²¹ alapján egy teljesen új fogadalmi oltárt állítottak fel a Szeplőtelenül Fogantatott Szűz Mária tiszteletére, a soproni lányok adományából, a Szeplőtelen Fogantatás dogmájának kihirdetésével összefüggésben. Bal oldalára Szent Anna, jobb oldalára Szent Joachim faszobrát helyezték. Rách Ferenc, az akkori városlébéanos (1846–1875) szentelte fel december 8-án.²² Az oltárképet Storno festette, az oltárépítményt Fend János asztalos kivitelezte, az aranyozást Jermann Károly, a szobrászmunkákat Scherak Eduárd, a kőművesmunkákat pedig Hild Ferdinánd végezte.²³ Ez napjainkban a templom legrégibb oltára.

A déli kereszthajó déli végén, a szélfogó előtt álló Keresztelő Szent János-oltár számított a templom legrégibb oltárának, még 1677-ben állíttatta Kaleschiák Péter egyházi javadalmas, itteni volt káplán.²⁴ Az északi második oszlopnál, a szószék mellett elhelyezett Szent József-oltár építési idejét nem ismerjük.²⁵ Az oltárok sorát a déli második oszlopnál a katolikus konvent költségén 1749-ben emelt Boldogságos Szűz Mária-oltár zárta.²⁶

¹⁷ „[...] so werden doch die kostbaren Steine dieser schimmernden Ehrenkanzel mit überzeugenden Stimme seiner Eifer der Nachwelt verkündigen”. Harrer, Johann Nepomuk: i. m. Bán János: i. m. 377.

¹⁸ Dávid Ferenc megállapítása.

¹⁹ *Hárs József: Szemelvények Johann Karl Schuster feljegyzéseiből 1827?–1867. Kézirat, 2010. 52.* Drinóczy szerint 1766 körül készült. Böngészet Sopron Megye ismétetéhez Drinóczy György csornai kánonak által 1830–1847. Kézirat. (Csornai Premontrei Prépostság Levéltára) 129.

²⁰ Elsőként 1748-ban említik. GyEL PL Conscr. prov. Sopron, Conscriptio parochialis, 1748.

²¹ SoM, ST.84.95.96, részlet: ST.84.95.174.

²² MNL GyMSMSL, XV. 23. 1. Michel-krónika, 972. GyEL PL Parochialia, XXXIII. d. Sopron, 1831–1855. 688/1855. Die St. Michaeliskirche und die Jacobsapelle zu Ödenburg (Mit 1 Tafel und 3 Holzschnitten). In: Mittheilungen der Kaiserl. Königl. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale 1. Nr. 6. Juni. Band. Wien, 1856. 108.

²³ Az oltár összesen 538 Ft 22 kr-ba került. VpL, IV. A Városlébéania és esperesség hivatalos iratai, 42. d.

²⁴ 1856-ban lejegyezték a feliratát: Die St. Michaeliskirche und die Jacobsapelle... 108. *Csatkai Endre (et. al.): i. m. 391.*

²⁵ 1841-ben Schweickhardt topográfiájában ugyanezt a 9 oltárt sorolja fel, de – bizonyára tévedésből – a Szent József-oltár helyett Joachim–Szent Anna–Mária-oltárt említ. *Csatkai Endre (et. al.): i. m. 391.* A tévedésre az adhatott okot, hogy az oltárkép a Szent családot ábrázolta. *Csatkai Endre: Idegenek a régi Sopronról. (Levéltörédek, útinaplók) 1487–1841. Scarbantia. Helytörténeti adatok Sopron és Sopron vármegye multjából. 2. sz. Sopron, 1938. 34.*

²⁶ Bán János: i. m. 377. Az 1749. évi konventszámadásra hivatkozik, de ez jelenleg kallódik.

A hajó két oldalán különböző székek, padok és zsámolyok álltak a hívek rendelkezésére. A karzaton elhelyezett 22 regiszteres orgona 1815–1816-ban készült a soproni König Fülöp (1781–1852) orgonakészítő mester műhelyében.²⁷

Előkészületek

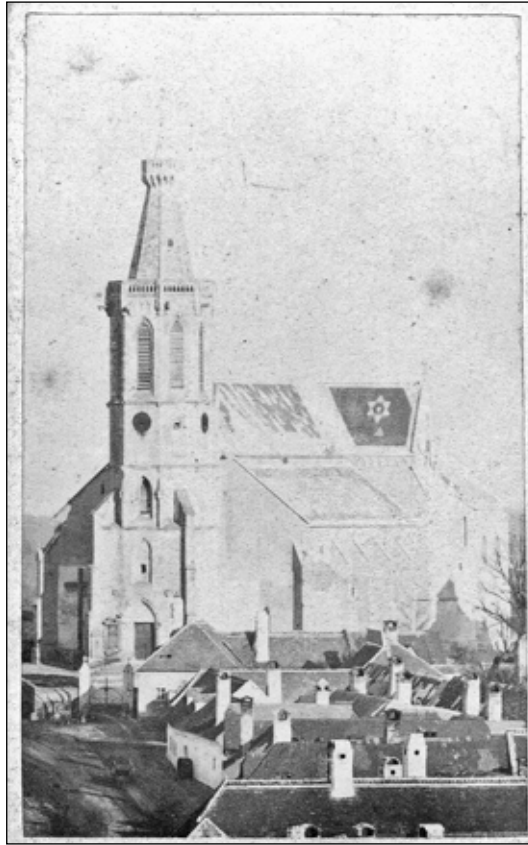
Az 1850-es években a templom romló, lehangoló állapota egyre halaszthatatlanabbá tette a helyreállítást.²⁸ (4. kép) Az átfogó restaurálás szükségességében ugyan egyetértés volt, de annak módját illetően élesen különböztek a vélemények: a hagyományos és a modern szemlélet feszült egymásnak. A Storno-krónikából ismert, hogy Flandorffer Ignác volt a templom restaurálásának hangadója. A konvent²⁹ 1858. június 20-i ülésén tett javaslatot arra, hogy a konvent járuljon hozzá a templom belső helyreállításához. Ekkor mutatta be F. Vogel bécsi akadémiai festő levelét és két rajzát. A festő jelezte, hogy amennyiben szegényíteni vagy gazdagítani kívánnák a festést, arra is vállalkozik. A konvent bizottságot hozott létre a templom belső kialakítására, melyet beszámolóra kötelezett. Vogel május 30-án kelt levelében sürgette a megbízást, de többé nem hallunk róla.³⁰ Bizonyára azonos személy Moritz Lehmann (1819–1877) bécsi udvari dekorációfestővel, hisz az ő elképzeléséről írja Storno visszaemlékezésében, hogy azt Flandorffer előterjesztette a konventnek.

²⁷ Mnych János végezte a szobrász-, Maurer Ignác és Ferdinánd a festési munkákat. *Bárdos Kornél*: Sopron zenéje a 16–18. században. Budapest, 1984. 155–156. MNL GyMSMSL, XV. 23. 1. Michel-krónika, 517. *Hárs József*: i. m. 109. Ld. még: *Hajdók Judit*: A soproni Szent Mihály-plébániatemplom orgonatorténete a Storno-féle templomfelújítástól. A templom Hesse- és Rieger-orgonája. In: Soproni Szemle 73. (2019) 2. sz. 177. Az orgona külsejét a soproni születésű Paintner Mihály Antal (1753–1826) prépost, a győri káptalan kanonokja, győri kerület középiskoláinak igazgatója adományából díszítették, aranyozták. Soproni Katolikus Konvent Levéltára (SKKL), Konventülések jegyzőkönyve (Jkv.) 1810–1819. 1815. IX. 28. No. 5. 92–94.; 1816. IX. 28. No. 6. 119–122. 1843-ban az orgona készítője végezte el a hangszer felújítását. MNL GyMSMSL, XV. 23. 1. Michel-krónika, 735. Az orgonában még benne volt az evangélikusok által 1651-ben Regensburgból vásárolt manuál és szélláda.

²⁸ A templom 1856. évi leírását ld.: Die St. Michaeliskirche und die Jacobsapelle... 107–109. A mellékelt rajzok (alaprajz, keresztmetszet, délkeleti nézet, oszlop, ülőfülkék) Johann Petschnigg felvétele alapján készültek. A templom leírását a szerző Bitnicz Lajos és Storno Ferenc feljegyzéseit felhasználva állította össze. Karl Weiss, a Mittheilungen szerkesztője 1856. április 14-én kereste meg levelével Stornót. Tájékoztatta, hogy szándékukban áll cikket közölni a templomról, amelyekről Petschnigg rajzai rendelkezésükre állnak. Stornótól – akinek hozzáértéséről többektől értesült – történeti adatokat kért. SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa. Storno és Petschnigg kapcsolataról: *Grászli Bernadett*: Id. Storno Ferenc restaurátori munkásságáról. In: Várhely 14–15. (2009) 3–4. sz. 61–62.

²⁹ A konvent 1858–1870 közötti vonatkozó jegyzőkönyveit és iktatott iratait Dávid Ferenc korábban már feldolgozta. Ld.: *Dávid Ferenc*: Adatok a soproni Szent Mihály-templom Storno Ferenc vezette restaurálásához. Kézirat, 1980 körül. Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ (MÉM-MDK) Tervtár, 25715. Az alábbiakban nagyban támaszkodtam e munkára, összevetve és kiegészítve az eredeti forrásokkal.

³⁰ Elnöke Rách városplébános, tagjai Flandorffer Ignác, Cavallar Antal, Storno Ferenc, Standler József és Höller György lettek. SKKL, Jkv. 1856–1862. 1858. VI. 20. No. 41. Ikt. ir. 41/1858.

4. kép. A templom délnyugat felől, 1862/63 előtt. Az épület a Storno-vezette restaurálás előtti képét mutatja (SoM, Fotótár)

A művész által adott terv kimerült annyiban, hogy az egész templomot belül minden karakter nélkül, monokróm technikával szürkére festik („grau in grau”), az oltárokat újra-aranyozzák, a támpilléreket bádoggal fedik. Rách városplébános egyáltalán nem értett egyet az elképzeléssel, hevesen tiltakozott a restaurálás ezen módja ellen, helyette Storno elképzelését támogatta, akit felkért egy merőben eltérő, alternatív terv kidolgozására.³¹

A Storno-féle koncepciónak ugyanakkor sok ellenzője akadt, különösen Hild Ferdinánd soproni építész személyében, aki kertelés nélkül előadta, hogy a terv kivitelezhetetlen. Storno szerint ezt kevésbé meggyőződésből tette, sokkal inkább azért, hogy Flandorffer és társai kedvére legyen, tetszésüket elnyerje. Ugyanakkor Storno elképzelése

³¹ SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa, benne újságcikkek: Pester Bote, 1864. 133. sz. okt. 29.; Wanderer, 1864. 331. sz. nov. 30.; Grászli Bernadett: i. m. 68–69.

elnyerte Simor János győri püspök (1857–1867) tetszését és támogatását, aki kifejezte, örülne neki, ha ő mondhatná majd az első misét a tervezett főoltárnál.³²

Storno – vázlatkönyvei, felvételi rajzai és tervei tanúsága szerint – évekig készült a helyreállításra, igen precíz, alapos előtanulmányokat folytatott. Céljaul a barokkizált templom középkori állapotának, hangulatának, atmoszférájának teljes visszaállítását tűzte ki, ami magával járt a gótika koránál későbbi elemek eltávolításával és a hiányzó részletek pótlásával. Elkészült terveit előbb Bittnitz Lajos (1790–1871) nagyprépostnak, szombathelyi „konzervátor”-nak és Eduard van der Nüll (1812–1868) osztrák építésznek, a historizmus jeles mesterének mutatta meg, akik mindketten nagyon jó szakvéleményt és dicséretet adtak munkájáról.³³

1859 nyarán Storno a bécsi székhelyű K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale-t kereste meg az ügyben.³⁴ Elméleti jellegű bevezetése után előadta, hogy néhány évvel korábban Rách városplébános a templom északi oldalát kiásatta a földből, mert nagyon el volt süllyedve. Mivel a restaurálás tervezésére felkért személy³⁵ csak a kifestés tervével foglalkozott, ezért Storno kidolgozott egy átfogó restaurálási tervet, amelynek véleményezését a Central Commissiontól kérte. Leveléhez öt tervlapot mellékel. I. lap: alaprajz és hosszmetesz. Az oldalhajók részben elfalazott ablakainak kibontását tervezte. II. lap: északi homlokzat. (5. kép³⁶) Ez volt a templom legrosszabb állapotú része, ezért Storno összehasonlításként felmérési rajzot is mellékel. III. lap: nyugati és keleti homlokzat. (6. kép³⁷) Storno többek között a portál kiegészítését, megfelelő óralap felszerelését, a harangszint ablakaiba a mérművek visszahelyezését és a felső galérián a fiálék elhelyezését javasolta. IV. lap: déli homlokzat. (7. kép³⁸) Itt az elfalazott ablakok megnyitását és az oldalajtók kiegészítését javasolta. V. lap: az új főoltár és a színes ablakok terve.³⁹

A november 27-i konventülésen Rách városplébános mint a „Comité zur Restaurierung der inneren Ausstattung der Kirche ad St. Michaelen” elnöke bemutatta Storno terveit, melyeket elfogadtak.⁴⁰ A konventülés 1860. március 7-én tárgyalta a Central Commission

³² SoM, Storno-gyűjtemény, Chronik Storno di Solduno (fénymásolat), 70v.

³³ SoM, Storno-gyűjtemény, Chronik Storno di Solduno (fénymásolat), 69v.

³⁴ Fogalmazványa augusztus 12-én kelt.

³⁵ Storno itt Lehmannra / Vogelre utalhat.

³⁶ „Nordseite der Sanct Michaelis Kirche zu Ödenburg, wie selbe stylgemäß zu restaurieren wäre. Aufgenommen und gezeichnet v[on] Franz Storno 1859.” Az északi oldal felmérése: SoM, ST.84.95.3 „Die Nordseite der St. Michaelis-Kirche in Ödenburg, in ihrem jetzigen Zustande. Aufgenommen und gezeichnet von Franz Storno 1859.”

³⁷ „St. Michaelis-Kirche in Ödenburg, wie selbe zu restaurieren wäre. Aufgenommen und gezeichnet von Franz Storno 1859.”

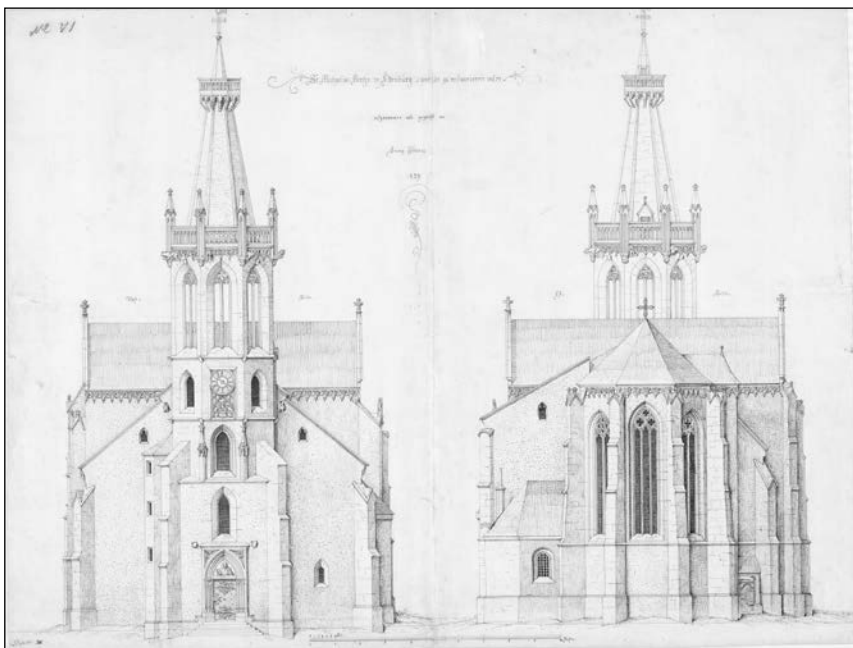
³⁸ „Südseite der Sankt Michaelis Kirche in Ödenburg, wie selbe zu restaurieren wäre. Aufgenommen und gezeichnet von Franz Storno 1859.”

³⁹ SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa.

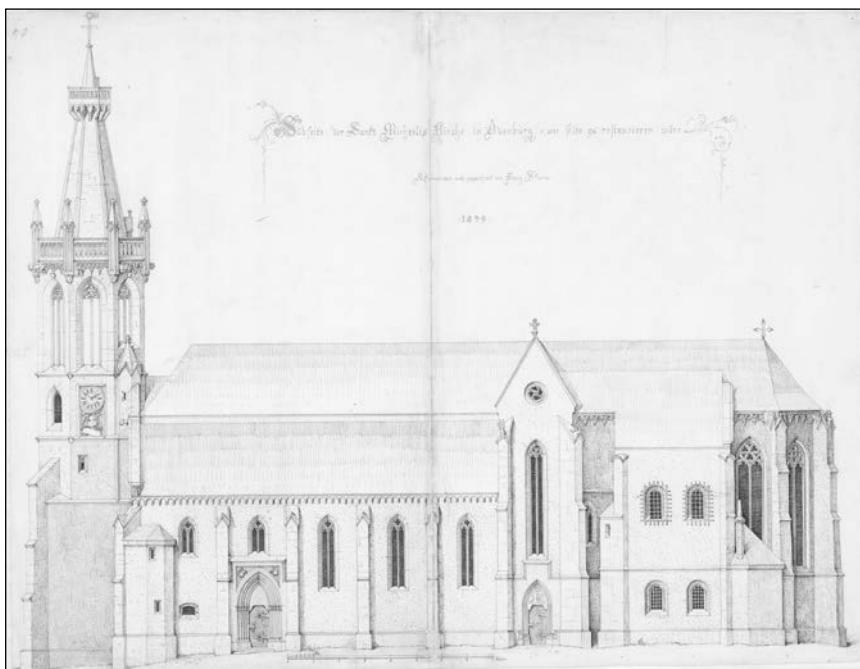
⁴⁰ SKKL, Jkv. 1856–1862. 1859. XI. 27. No. 65.

5. kép. Az északi oldal restaurálási terve. Storno, 1859. (SoM, ST.84.95.5.)

6. kép. A nyugati és a keleti homlokzat restaurálási terve. Storno, 1859. (SoM, ST.84.95.2ab)

7. kép. A déli oldal restaurálási terve. Storno, 1859. (SoM, ST.84.95.4.)

február 9-én kelt levelét (301/1860), melyben a szervezet elismerően nyilatkozott a Storno-féle tervekről: „dem Zwecke einer Stylgemässen Herstellung dieses, der Erhaltung würdigen Baudenkmals ganz entsprechend befunden wurde”. A konventülés a vélemény tudomásul vette és felkérte a szakértőket a költségvetések elkészítésére.⁴¹ Április 22-én a templomrestaurálási bizottságot újraalakították, és meghagyták neki, hogy tevékenységéről időről-időre számoljon be a konventülésnek.⁴²

Storno a konventhez írt, 1860. március 31-i keltű levelében a Szent Mihály-templomot vitathatatlanul a város legszebb templomának nevezte, mely egykori építői vallásos lelkületének tiszteletreméltó emléke. Az épület látványa a műértő idegent kellemesen meglepi, hisz a változó idők ellenére ritka teljességben őrizte meg főformáit. Az elmúlt évben a Central Commission figyelmét is felkeltette, azt kiadványában képekkel illusztrálva bemutatta. Az évszázadok azonban nem hagyták érintetlenül ezt az építészeti emléket, külseje leromlott, belsejének eredeti dísze (festett ablakok, megfelelő oltárok, szószék stb.) már a múlté. Jelenlegi berendezése – a pompás és drága főoltár, a két márvány

⁴¹ Uo. 1860. III. 7. No. 23.

⁴² Uo. 1860. IV. 22. No. 29. A bizottság tagjai a következő személyek lettek: elnök Rách, tagok: Hodich Ferenc, Arnold Antal, Cavallar Antal, Handler József, Hild Károly, Flandorffer Ignác, Russ János, Vághy Mihály, Simonis Mihály, Glozer Ferenc mint írnok, Fend János asztalosmester és Wilfing József akadémiai festő.

mellékoltár és a márvány szószerék – az épület koránál sokkal későbbi, ha szép is, stílusa ellentétes a temploméval, nem illik a belső térbe. Storno jelezte, mellékelte tervlapjai a templom restaurálásának egyetlen helyes útját kívánják bemutatni. Emlékeztetett rá, senki nem vitathatja, hogy az épület átfogó restaurálásra szorul. Az első lépést már megtették azzal, hogy a templomudvar planírozásával és lesüllyesztésével megóvták az épületet a nedvesedéstől. Az eredeti állapot visszaállítása azonban még sok teendő kíván, a rendelkezésre álló anyagi forrás nem elegendő, hogy egy lépésben orvosolják mindazt, amit az évszázadok során elrontottak. A helyreállítás során lépésről-lépésre kell haladni. Mivel minden gótikus templomnál a szentélybelső a mérvadó az egész épület számára, ezért elsőként azt kell helyreállítani. Ezt követően kerülhet sor a kereszthajóra, az oldal- és főhajókra, a mellékoltárookra, a szószerékre és az oldalablakokra. A belső terek helyreállítása után következnek a külső munkálatok, mindenekelőtt a szentély, az északi oldal, majd a déli oldal, végül pedig a torony a nyugati homlokzattal. Mindezek alapján a vállalkozás négy szakaszra osztható. Storno a szentély helyreállításához előzetes költségvetést⁴³ mellékelte, megjegyezve, hogy az egész projektnek ez lesz a legdrágább része a főoltár és az itteni nagy ablakok miatt.⁴⁴

A restaurálás ügyében ezt követően több mint másfél évig nem történt előrelépés. A változást az 1862-es esztendő hozta meg. Ez év január 16-án Rách városplébános megkérte a konventet, hogy hozzájárulásával tegye lehetővé a templom régóta tervezett restaurálását. A szükséges tőke megítélésére és a konvent ez irányú teherbírásának megítélésére pénzügyi bizottságot alakítottak.⁴⁵ A pénzügyi bizottság – miután áttekintette a konvent pénzügyi helyzetét – a március 22-i konventülésen azt javasolta, hogy kezdjék el a restaurálást, és a közel 20 000 Ft-nyi konventvagyonból engedélyezzék 5000 Ft-nak a célra való felhasználását. A konvent a javaslatot elfogadta, a restaurálás levezetésére szakértő bizottságot neveztek ki. A bizottság önálló hatáskörben dönthetett, de fontosabb ügyekben ki kellett kérnie a konvent beleegyezését.⁴⁶

---

⁴³ A levélhez csatolt, a szentély helyreállításához szükséges munkákról szóló költségvetés részletesen felsorolta szakmánként az elvégzendő munkákat és a várható maximális kiadásokat (végösszeg: 11 750 Ft osztrák értékben). Storno fontosnak tartotta, hogy a szükséges munkákat lehetőleg a helyi vállalkozókkal végeztessék el, a legkedvezőbb ár érdekében a konvent írjon ki versenytárgyalást. *Überschläge*. Fennmaradt két példányban, egyik márc. 30., a másik márc. 31. keltezéssel. Előbbi: SoM, Storno-gyűjtemény, „*St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn*” feliratú mappa. Utóbbi: VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 49. sz.

⁴⁴ SoM, Storno-gyűjtemény, „*St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn*” feliratú mappa.

⁴⁵ A bizottság elnöke Rách lett, tagjai a konventtagok közül: Raffensperger Ignác, Pottyondy Ágoston, Hiernschrodt Károly, Hochecker János és Geizler József mint jegyző. SKKL, Jkv. 1856–1862. 1862. I. 16. No. 7.

⁴⁶ A bizottság elnöke Rách lett, tagjai: Alberth Ferenc, Fend János, Flandorffer Ignác, Gruber Alajos, Hild Ferdinánd, Hild Károly, Hiernschrodt Károly, Kugler Henrik, Lunkányi Károly, Müller Paulin, Pokorny Antal, Pottyondy Ágoston, Raffensperger Ignác, Storno Ferenc, Wilfing József és a konventjegyző, Geizler József. SKKL, Jkv. 1856–1862. 1862. III. 22. No. 12. Ikt. ir. 12/1862.

Rách városplébános a fentiek alapján április 8-án levelet intézett a kegyúri jogokat gyakorló városi tanácshoz, melyben ismertette a konvent döntését. Kérte, hogy a szentély külső helyreállításáról a város gondoskodjon.⁴⁷ A tanács április 14-én engedélyezte a konventnek, hogy a helyreállításra a templompénztárból kért 5000 Ft-ot felhasználhassák. „A tanács ezen mult századok jámbor szellemét tanusító magasztos emlékek méltó megújítását méltányos pártfogása alá vevén ezen kérelmet általában és elvileg helyben hagyja; a külső sanctuariumnak megújítását illetőleg azonban miután az átiratból ki nem vehető, hogy az ebbéli munkálatok és költségek mennyire terjedhetnének”, az ügyet kiadták Raffensperger Ignác és Geiszler József tanácsnokoknak, hogy erről „előbbkelő polgárokkal és az egylettel [konventtel] értekezzenek és kellő megvizsgálás után jelentést tegyenek.”⁴⁸

A templomrestaurálási bizottság április 8-án megtartotta I. ülését. A felvett jegyzőkönyv pontjait a május 27-i konventülés elfogadta.⁴⁹ Alberth Ferencet megválasztották a bizottság pénztárosának, meghagyták neki, hogy vezessen naplót a restaurálás valamennyi bevételéről és kiadásáról. Storno bemutatott főoltártervét és üveglakait minden szempontból kitűnőnek találták. Kimondták, hogy a főoltárt Fend János asztalos, az ablakokat Wilfing József festő és Gruber Alajos üveges készítse el, és lehetőleg helyi iparosokat vonjanak be a munkába.

Az ülésen Storno bemutatta a restaurálás általa kidolgozott programját nyolc pontba foglalva.⁵⁰ Első helyen a teljes terv és a részletrajzok kidolgozását említette. A pénzügyi feltételek biztosítására egylet alapítását, gyűjtések szervezését, míg a külső helyreállítás fedezésére a városi tanács mint kegyúr megkeresését javasolta. Fontosnak tartotta önálló pénztáros és ellenőr választását. Szorgalmazta azt is, hogy a kivitelezést helyi erőkkel válósítsák meg.

Véleménye szerint először a szentélyt (*hoher Chor*) kell kívül-belül helyreállítani, hiszen a gótikus épületeknél a szentély az egész épület mértéke. Meglátása szerint minden vállalkozást a legnehezebb résszel kell kezdeni, mert ha az elkészült, a többi már könnyebb lesz. A szentély helyreállításának menetét a következő sorrendben határozta meg: A külső rész beállványozásával pontos méretek vehetők a kőfaragó- és az üvegfestő munkához. Az állvány állva maradhat, és később az oldalhomlokzatokra áthelyezhető. Meszesgödöröt kell létesíteni és ugyanott mészsoltásra alkalmas helyet kialakítani. El kell készíteni az ablakok és az oltár, valamint a kőfaragómunkák pontos rajzait. Fel kell állítani egy kőfaragóműhelyt, a köveket a helyszínre kell szállítani, hogy a tél folyamán a kőfaragó és a szobrász elvégezhesse munkáját. Előbb a pillérek kő kiegészítését, majd az ablakműveket kell elhelyezni. A külső és belső felületek természetes színben

⁴⁷ MNL GyMSMSL, IV. 1106 Sopron Város Tanácsának iratai, I. Egyházügyi iratok (Acta Ecclesiastica), No. 964.

⁴⁸ Uo. A városi tanács jegyzőkönyvének kivonatát (1361. sz.) ld. még: VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 8. sz.

⁴⁹ SKKL, Jkv. 1856–1862. 1862. V. 27. No. 25. Ikt. ir. 25/1862 (16/1863 alatt).

⁵⁰ „Programm”. SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa.

maradnak, csak a falsíkokat (*Füllmauer*), boltsüvegeket (*Gewölbekappen*) stb. színezik megfelelő módon. Miután a szentély külső része elkészült, a mérműveket elhelyezték, a szentélybelsőt kell fölállványozni, ezután következhet a régi főoltár bontása, az ablakok elhelyezése és az új főoltár felépítése. E munkák idejére a szentélyt lezárják, misézni az egyik mellékolnárnál lehet. A szerződött mesteremberek részére kiadott munkákat rendszeresen ellenőrizni kell.

A szentély után az északi homlokzat és az északi hajóbelső következik, mivel ez a templom leginkább károsodott része. Ezután kerülhet sor a déli homlokzatra és a déli oldalhajó-belsőre, valamint a középső hajóra. A vállalkozás a torony helyreállításával és a megfelelő paramentumok beszerzésével zárul.

A bizottság Storno programjával általánosságban egyetértett. Jelezték ugyanakkor, hogy egyelőre csak a szentélyt restauráltatják, részben az istentiszteleték folyamatosságának biztosítása végett, részben pedig azért, mert remélik, hogy az elkészülő szentély látványa jótékony adakozásra indítja a közönséget. Határoztak a meszesgödör létesítéséről, és úgy döntöttek, hogy a kőfaragóműhelyt a halottaskocsi-tárolóból alakítják ki. Végül határoztak arról, engedélyt kérnek a városi tanácstól, hogy a restaurálás céljára eladhassák a templom borkészletét.

I. ütem: A szentély, a sekrestye és a mellékszentélyek helyreállítása (1862–1863)

A templom helyreállításának I. üteme 1862 késő őszen⁵¹ a szentélyben azzal a három kaplacsütéssel vette kezdetét, melyet Rách városplébános ejtett az elfalazott főpapi ülőfülkéknél. Elsőként ezeket a fülkéket bontották ki. Az I. ütem ünnepélyes lezárására 1863. október 4-én került sor, amikor Simor győri püspök felszentelte az új főoltárt.

1. Belső helyreállítás

A belső terekben történt változások ismertetése előtt táblázatban mutatjuk be az egyes munkálatokat végző mesteremberek nevét, foglalkozását, számlájuk keltét és végösszegét.⁵² A lokálpatrióta szemléletet jól tükrözi, hogy az iparosok – a bécsi David Hollenbach kivételével – mind soproni vállalkozók közül kerültek ki, munkájukat kivétel nélkül az egész vállalkozás lelkét jelentő Storno tervei, (részlet)rajzai szerint, annak vezetése és irányítása mellett végezték.

⁵¹ A restaurálást engedélyező püspöki leirat november 10-én kelt. GyEL PL Egyházkerületi iratok (Egyházkerületi iratok.) 3024/1863.

⁵² A számlák lelőhelye: VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 8. sz. I. Hild Károly. II. Fend János. III. Scherak Eduárd. IV. Wilfing József. V. Storno Ferenc. VI. Kastner Ferenc. VII. Riesinger János. VIII. Pokorny Antal. IX. Hild Ferdinánd. X. David Hollenbach. XI. Haupt Jakab. XII–XIII. Franz Erban (kelheimi lapok). XIV. Schrems Károly. XV. Kastner Mihály. XVI. Gruber Károly. XVII. Oberloh Károly. XVIII. Gruber Alajos. XIX. Schrems Károly. XX. Mészshordás. XXI. Oltárlebontás.

	vállalkozó neve	foglalkozása	számlájának	
			kelte	végösszege (osztr. ért.)
1.	Hild Károly (1802–1874)	kőfaragó	1863. 10. 12.	1870 Ft 79 kr
2.	Fend János	asztalos	1864. 02. 01.	3240 Ft – kr
3.	Scherak Eduárd	szobrász	1863. 10. 08.	1210 Ft – kr
4.	Wilfing József (1818–1879)	üvegfestő	1863. 11. 01.	2060 Ft – kr
5.	Storno Ferenc (1821–1907)	tervező, festő	1863. 11. 06.	1622 Ft – kr
6.	Kastner Ferenc	festő-mázoló	1863. 10. 28.	33 Ft 50 kr
7.	Riesinger János	lakkozó-aranyozó	1863. 10. 05.	332 Ft 71 kr
8.	Pokorny Antal	lakatos	1863. 10. 27.	379 Ft 19 kr
9.	Hild Ferdinánd (1802–1874)	építőmester	1863. 10. 31.	1109 Ft 4 kr
10.	David Hollenbach	bronzműves	1863. 12. 23.	181 Ft 91 kr
			1863. 11. 03.	3400 Ft – kr
11.	Haupt Jakab	szíjgyártó, bronzműves	1863. 10. 12.	150 Ft – kr
12.	Franz Erban	kőkereskedő	1863. 09. 22.	344 Ft – kr
13.	Schrems Károly	kárpitós	1863. 11. 03.	380 Ft 4 kr
			1863. 12. 05.	34 Ft – kr
14.	Kastner Mihály	szobafestő	1863. 10. 30.	335 Ft – kr
15.	Gruber Károly	szítás	sine dato	74 Ft 90 kr
16.	Oberlohr Károly	köteles	1863. 10. 31.	7 Ft – kr
17.	Gruber Alajos (1818–1906)	üveges	1863. 10. 30.	303 Ft – kr

1. táblázat. Kimutatás a szentélyben, sekrestyében és mellékszentélyekben dolgozó iparosokról, 1862–1863

A régi berendezés bontásáról, eltávolításának körülményeiről keveset tudunk. A számlák szerint Fendnek a főoltár és a kegyúri székek lebontásáért, Hild Ferdinándnak a két márvány mellékoltár eltávolításáért fizettek.

Az érintett templomszakaszt Hild Ferdinánd állványozta be. Emberei elhelyezték a mérműveket és más kőfaragómunkákat, kijavították a boltozati repedéseket, levették a régi vakolatot, majd a falfületek új vakolást és meszelést kaptak. A különböző tagozati elemeket Hild Károly kőfaragó javította ki: a bordákat, párkányokat, féloszlopokat (*Dienst*) és oszlopfőket. Újonnan 27 lábnyi (kb. 8,5 m) övpárkányt (középpárkány, *Kaffgesims*) készített.

A szentélyt és előterét kelheimi lapokkal burkolták. A térkövezést Hild Ferdinánd végezte, a kőlapokat Franz Erban bécsi kereskedőtől (Franz Erban's Steingeschäft) rendelték meg. A szállítmány két részletben, 1863 szeptemberében érkezett meg: előbb 500

8–9. kép. Freskómaradványok a szentélyben. Balra a legrégebbi, jobbra az utolsó réteg (SoM, S.84.125.1.)

db 12×12 hüvelykes (31,6×31,6 cm) finomra csiszolt lap (fele fehér, fele kék), majd 450 db 15×15 hüvelykes (39,5×39,5 cm) félig csiszolt, középerős lap.

1.1 Szentély

Ahogy említettük, a helyreállítást a szentélyben kezdték.⁵³ Az északi oldal első boltszakaszában a pasztofóriumot (*Sacramenthäuschen*) Hild Károly kőfaragó faragta, ahogy azt Storno a réginek a befalazott, festett töredékei alapján megfogalmazta.⁵⁴ Rézrácsát Haupt Jakab gyártotta, a szükséges lakatosmunkát Pokorny szállította. A kő szentségház kiegészítésekor Storno három, egymás fölötti díszítő festést talált. (8–9. kép⁵⁵) A legelső, azaz a legrégebbi réteg csak egyes színes vonalokból állt. A középsőn mondatszalogokat tartó angyalok látszódtak. A felső rétegen két angyal egy szépen mintázott szőnyeget tartott a szentségfülke fölött. Ez utóbbi festményt Storno formájában és színeiben restaurálta.⁵⁶

⁵³ Az egyik legfontosabb forrás Storno 1863 körül ceruzával papírra írt feljegyzése a szentély, a kereszthajó és sekrestye helyreállításáról. SoM, Storno-gyűjtemény, „*St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn*” feliratú mappa, sine dato.

⁵⁴ SoM, ST.84.95.53.

⁵⁵ 41. vázlatkönyv, 166., 176.

⁵⁶ SoM, Storno-gyűjtemény, „*St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn*” feliratú mappa, benne újságcikkek: Pester Bote, 1864. 133. sz. okt. 29.; Wanderer, 1864. 331. sz. nov. 30.; *Rómer Flóris Ferenc: Régi falképek Magyarországon. Monumenta Hungariae Archaeologica. Magyarországi régészeti emlékek. III. kötet. Budapest, 1874. 139.* A freskómaradványok 1937-ben elpusztultak, amikor a falszárítás-szigetelés miatt leverték a vakolatot. *Kelemen István: A soproni Szent Mihály-plébániatemplom fél évszázada (1900–1950).* In: Soproni Szemle 74. (2020). 1. sz. 96.

A sekrestyeajtó bélletét gótizálták. A befalazott ülőfülkéket (*Sitznischen*) kibontották, átdolgozták, mérműveiket pótolták. Hild Károly ide két csúcsívet (*Spitzbogen*), hozzájuk öt tartóelemet (*Träger*) és három mérművet faragott. (Az ülőfülkék addig csak a három szentélyzáró falnál húzódtak, a sekrestyeajtó két oldalán nem voltak.)⁵⁷ A szentésház, az ajtóbélet és az ülőfülkék még 1862-ben elkészültek. Ezzel az év munkálatai befejeződtek.

1862–1863 telén Storno a részletrajzokat készítette a kőfaragó, az asztalos, a szobrász, az üvegfestő és más mesteremberek számára. 1863 tavaszán a szentélyt kívülről és belülről beállványozták, majd folytatták a munkát. A három szentélybeli zárókő közül csak egyik volt díszített és régi (Krisztus arca Veronika kendőjén), a másik kettőt (Atya, Szentlélek) az előkerült régi színekkel Storno modellálta.⁵⁸ A zárókövekre a Scherak által készített gipszöntvényeket erősítették.

A szentélyfej ablakainak mérművei közül egy sem hiányzott, azokat Hild Károlynak csak ki kellett javítania. A negyedik (déli) szentélyablak ugyanakkor háromnegyed részben be volt falazva, és kívülről a meredek sekrestyetetőt takarta. Ezt a tetőt eltávolították, az oldalablakot pedig kinyitották, kb. 6 lábnyira (kb. 190 cm-t) lefelé bontva. Az ablak részére mind a mérművet, mind a középosztót (*Mittelpfosten*) újra kellett gyártani.

A szentélyfej három ablakát színesre festett, ölmozott üveggel díszítették, a templom belső terének középkori hatását kívánták általuk megteremteni. A festést Storno kartonjai, tervei, kompozíciója⁵⁹ alapján Wilfing József, helyi bencés gimnáziumi rajztanár és üvegfestő végezte, aki az üvegfestést a regensburgi születésű Johann Friedrich Walzer üvegfestőnél tanulta ki Heiligenkreuzban.⁶⁰ Az üvegesmunkát (kiszabás, keretbe foglalás) Gruber Alajos, a lakatosmunkát Pokorny szállította. Ezt a három ablakot nagy, ornamentális felületekkel látták el. A két szélső, kétosztatú ablak alsó szakaszára a négy végső dolog emblémája került: az északkeletre a halál és az utolsó ítélet, a délkeletre a pokol és mennyország, a megfelelő bibliai idézetekkel. A középső, háromosztatú ablak alsó szakaszán az akkori konventtagok nevét örökítették meg.⁶¹ A szentély mind a négy nagyablakának merevítő vasrúdjait és -rácsait Kastner Ferenc mázolta feketére.

A szentély sarkaiba, poligonális törésvonalai mentén az ablakok közé négy kőbaldachint helyeztek el, melyek a régi, megtalált mérték szerint készültek (Hild Károly és Scherak). A következő évben, 1864-ben a két szélsőre Kugler Ferenc – Storno terve

---

⁵⁷ „Unter den Fenstern des Chors und zwar an den drei Abschlusseiten läuft eine Gallerie mit spitzbogigen Arcaden.” Die St. Michaeliskirche und die Jacobschapelle... 108.

⁵⁸ SoM, ST.84.95.107.

⁵⁹ SoM, ST.84.95.103.

⁶⁰ Wilfing az ablakokat Simor püspök rákosi kastélyában berendezett, az országban elsőnek számító üvegfestő műhelyben festette. *Prokopp Gyula: A fertőrákosi üvegfestő-műhely és Wilfing József.* In: Soproni Szemle 10. (1956) 2. sz. 179–182.

⁶¹ Wilfing ajánlatát, miszerint a konventtagok neveit ingyen megfesti, a templomrestaurálási bizottság II. ülésén, 1862. november 2-án fogadta el. SKKL, Ikt. ir. 16/1863.

alapján – széleskúti (ma Breitenbrunn, A.) kőből Szent József- (dél felé) és Szűz Mária-szobrot (észak felé) faragott.⁶²

A szentély mennyezetének és oldalfalainak kifestésével Kastner Mihályt bízták meg. A boltmezők szegélyét a Fiú keresztjének, a Szentlélek lángjának és az Atya lilomának szimbólumával díszítette. A boltíveket kékre csíkozta és patronfestéssel díszítette (*bläulich streifen und abpatronieren*). A bordákat és a falakat csíkozta és színezte (*streichen und fassen*), az ülőfülkébe a megadott sablon alapján szőnyegmustrát festett.

David Hollenbach bécsi bronzművestől négy, 16 fényű, aranyozatlan rézusztert és egy igen nagyméretű, aranyozott, a Hit, a Remény és a Szeretet alakjával díszített, tűzaranyozott bronz öröklámpát rendeltek. (Utóbbi figuráinak öntéséhez Scherak hársfa modelljeit használta.) Az osztrák mester Storno rajzai alapján dolgozott.⁶³ Az egyik korábbi nagy lusztert Haupt Jakob egészítette ki és tűzaranyozta. 1864-ben két aranyozott fali apostol-gyertyatartót rendeltek Hollenbachtól.⁶⁴

A szentélyt öt főpapi székkal (*Pontifical Stuhl*) és két kegyúri székkal (*Patronat Stuhl*) rendezték be.⁶⁵ Fend műhelyében készültek tölgyfából, szobrászati elemekkel (lombozat, kúszólevél, keresztvirág, címerek stb.) Scherak díszítette őket. Beeresztésüket (firniszelés) és lakkozásukat Riesinger végezte. A főpapi székek fölé tölgyfa baldachin került, melynek két vastartóját Pokorny szállította, Riesinger aranyozta. A baldachin drapériáját vörös anyagból Schrems kárpitos készítette, azt aranyhímzéssel és selyempaszománnyal díszítette. A székeket szintén vörös selyemmel kárpitozta. A baldachin és a papi székek fölé szürke és fekete anyagból borítást is csinált.

A szentély új szőnyegeit (nagy futószőnyeg, papi székek és oltárlépcsők szőnyegei) Bécsből hozatták, a főoltárlépcsőt fedő korábbi, rossz vörös posztó helyett.⁶⁶

A szentélyt új, kőből való áldozatóráccsal (*Speisgätter*, lettner) választották el a hajótól.⁶⁷ Hild Károly faragta, tölgyfa ajtaját Fend szállította, Riesinger firniszelte és lakkozta, Pokorny látta el vasalattal. A kőfelületet Kastner Ferenc mázoló eresztette be olajjal.

Később a szentély berendezése kisebb darabokkal bővült. Fend 1863 végén egy gótikus stílusú lépcsős zsámolyt, 1866-ban két neogótikus asztalt, 1869-ben egy álló tölgyfa olvasópultot készített.⁶⁸ 1867-ben Schwarz Antal asztalostól egy kis tölgyfa imazsámolyt rendeltek.⁶⁹

⁶² VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 37., 47. sz. Elkészítette Rách életnagyságú brüszjtjét, amit a sekrestyében helyeztek el. SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa.

⁶³ SoM. Csillárok: ST.84.95.183/a, ST.84.95.184, ST.84.95.188–189. Örökmécs: ST.84.95.224.

⁶⁴ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 16. sz.

⁶⁵ SoM, ST.84.95.54, ST.84.95.186–187, ST.84.95.238.

⁶⁶ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 44. sz., 52. sz.

⁶⁷ SoM, ST.84.95.182.

⁶⁸ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 15. sz., 39. sz.

⁶⁹ Uo. 39. sz.

1.2 Új főoltár

A tölgyfa oltárépítmény Fend János munkája, Storno rajza és kompozíciója alapján.⁷⁰ Egyes részletei (*Auslage*) cédrusfából készültek. A faszobrászati munkák (szobrok, szőlőágak, kúszólevelek, keresztvirágok, egyéb díszek, oszlopfők, lombdíszek) Scherak hozzáértő kezei közül kerültek ki.⁷¹ Az oltárt Riesinger lakkozta eresztette be olajjal. A tabernákulumot ugyancsak ő eresztette be és aranyozta. Az oltárt 1862. május 28-án kezdték el építeni, és 1863. szeptember 19-én, egy nap alatt állította fel Fend négy legényével.⁷²

A főoltárképet,⁷³ a predella 12 apostolát,⁷⁴ valamint a tabernákulum ajtajának képét (Krisztus a kereszten, Mária, Szent János, Ádám és Éva alakjával)⁷⁵ Storno tervezte és festette. Az oltárkép festését Riesinger készítette elő: fatábláját mindkét felén előbb lenvászonnal vont be, majd alapozta (grundírozta) és aranyozta (*Goldrund*). A predellaképek fatábláin és a tabernákulum ajtaján szintén ő végezte az alapozást és az aranyozást.

Az oltárkép Szent Mihály arkangyalt, a templom és a város védőszentjét örökíti meg, felvértezve, pajzzsal a kezében, amint diadalt arat a Sátán fölött. A kép két oldalára Szent István király és Boldog Gizella királyné faszobra került, alájuk pedig az ország és a város címerét faragták meg. A két említett szobor fölött, a baldachinok alatt a soproniak által régi időkől mélyen tisztelt két pestisszent, Szent Sebestyén és Szent Rókus kapott helyet. Az oltár teljesen áttört felső részét Szűz Mária mint a Magyarok Nagyasszonyának (*Patrona Hungariae*) a szobra foglalta el, alatta pedig balra és jobbra Rafael és Gábrriel arkangyal nyert elhelyezést.

A tabernákulum belsejét Schrems kék, aranycsillagokkal díszített anyaggal vont be. Az oltár hat neogótikus réz és hat tūzaranyozott bronz gyertyatartóját (*Leuchter*) Storno rajza alapján⁷⁶ David Hollenbach bécsi bronzműves kivitelezte. 1864-ben további két aranyozott bronz gyertyatartót rendeltek tőle a tabernákulumhoz, egyet pedig föléje.⁷⁷

A menzát (tumbát), az oltárlépcsőt és a lépcső lapjait Hild Károly faragta. A három lépcsőfok előlapjára a Hit, a Remény és a Szeretet szimbólumait mintázták. A menzát Kastner Ferenc eresztette be olajjal. Elő- és oldallapjainak a négy evangélistát ábrázoló féldomborművei Storno modellálása alapján készültek,⁷⁸ öntőformájukat Scherak formázta meg fából. A domborművek mezejét Riesinger aranyozta.⁷⁹

⁷⁰ SoM, ST.84.95.55. Alternatív terv, 1859: ST.84.95.48.

⁷¹ Tervek pl.: SoM, ST.84.95.7.

⁷² Az oltárban két német nyelvű feljegyzést helyeztek el, melyek a közelmúltban kerültek elő. Itt mondok köszönetet Schmuck Antalnak, hogy az azokról digitális felvételeket rendelkezésemre bocsátotta.

⁷³ Változatok: SoM, ST.84.95.105, ST.84.95.168–171.

⁷⁴ SoM, ST.84.95.106.

⁷⁵ SoM, ST.84.95.110/a.

⁷⁶ SoM, ST.84.95.221–223. A famodelleket Fend készítette. Ld. még: SKKL, Ikt. ir. 16/1863.

⁷⁷ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 16. sz.

⁷⁸ SoM, ST.84.95.52.

⁷⁹ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 17. sz.

A főoltárt 1863. október 4-én Simor János győri püspök konzekráta Szent Mihály arkangyal tiszteletére és elhelyezte egyúttal benne Szent Benedek, Reparatus és Maximus vértanúk ereklyéit.⁸⁰

Később a főoltár kisebb asztalosmunkákkal gyarapodott. 1863 végén Fend a tabernákulumi gyertyatartókhoz két cédrusfa konzolt csinált. 1865-ben böjti keresztet (*Fastenbild, Fastenkreuz*) rendeltek tőle, melyet Storno terve alapján kivitelezett.⁸¹ 1869-ben tölgyfa olvasópultot készített a főoltárra.⁸²

A feltámadt Üdvözítőt ábrázoló olajképet, melyet a húsvéti időszakban a főoltárkép elé szoktak helyezni, Storno tervezte és festette meg a vászonnal bevont falapra.⁸³ A kép hátterét a festés előtt Riesinger alapozta és aranyozta.⁸⁴

1.3 Sekrestye és kincstár

A sekrestye új bejárati ajtót kapott, melyet Fend készített, Riesinger eresztett be, lakkozott, és Pokorny látott el vasalattal.⁸⁵ Az ajtó fölötti feliratot Storno maga festette, ahogy a szentély északi falán található kronosztikont⁸⁶ (helyesebben kronogramát) is. Utóbbi a barokk korban nyitott, ezért elfalazásra került félköríves ablak helyén készült, a korábban már meglévő feliratok nyomán.⁸⁷ A sekrestye bejárata mellett új, kőből faragott szenteltvíztartót (Hild Károly) helyeztek el vasállványon (Pokorny). Az ajtónál lévő, megtartott régi csengettyűk⁸⁸ részére Pokorny új tartórészeket készített, melyeket Riesinger aranyozott meg, vörös birkagyapjából való húzójukat Schrems szállította.

Már említettük, hogy a sekrestye meredek tetejét lebontották. Ennek során a régi keresztboltozat fölött még egy, későbbi időből származó, igen meredek teherhárító ívet (*Schutzgewölbe*) találtak. Mivel ez a továbbiakban nem maradhatott meg, lebontották.⁸⁹

⁸⁰ VpL, I. Oklevelek. GyEL PL Egyházkorm. 2820/1863.

⁸¹ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 15. sz., 17. sz.

⁸² Uo. 39. sz.

⁸³ SoM, ST.84.95.113. A kép terve 1865-ből: ST.86.1095.1. Kiállítva a Storno-ház szalonjában.

⁸⁴ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 43. sz.

⁸⁵ SoM, ST.84.95.182.

⁸⁶ SoM, ST.84.95.261.

⁸⁷ A kronogrammak azelőtt a szentély jobb oldali falfelületén örökítették meg a templom életének fontosabb eseményeit. VpL, IV. A Városlébánia és esperesség hivatalos iratai, 41. d. „96/I 5” dosszié, 4. sz. dokumentum. Helyüket egy ismeretlen bécsi hivatalnok úti jegyzeteiből ismerjük, aki 1834-ben látogatta meg az épületet. *Csatkai Endre*: i. m. 1938. 34–35.

⁸⁸ 1836-ban 12 fémharangocskából álló csengettyűt készítettek vas harangszékkel a sekrestyeajtóhoz. VpL, VI. Egyéb iratok, 40. d., 95/I. 4. jelzet, 4. sz. Ugyanebben az évben készült nyolc kicsi oltárcsengő, alattuk egy kilencedikkel. Jelésük (1836 MI 1498) szerint a régi harang anyagából öntötték azokat.

⁸⁹ Storno feljegyezte, hogy a boltozat törmelékében nagyon sok érdekes tárgyat találtak. A legfontosabbak közülük a régi festett üvegablakok maradványai voltak (figurák, csillagok, rozetták töredékei, szépen damaszkolt kék háttér stb.). Előkerültek olyan festett ablakok maradványai is, amelyek a tűztől megolvadva lefelé csöpögtek és a vasrudakon úgy maradtak lógva, mint a fekete jégcsapok. Bizonyítva, hogy a templom korábban egy nagy tűzvészben károsodott. A főpárkány kváderkövei 3–4 hüvelyk (7,9–10,5 cm) mélyen

A kincstár nyolc boltozati címerpajzsának (pátriárkák, egyházatyák) festését Storno restaurálta. A sekrestye záróköveit (főangyalok, evangélisták) a következő évben, 1864-ben ugyancsak ő tisztította meg a mésztől, előkerült festésüket pedig restaurálta.⁹⁰ Munkájának a sekrestyeajtó fölötti falmezőben elhelyezett feliratos tábla állít emléket. Ugyanitt Riesinger három címerpajzsot írt meg és aranyozott.⁹¹ A kincstár falait 1863-ban, a sekrestyét és a mellette lévő helyiséget 1864-ben Kastner Mihály festette ki.⁹²

A kincstár egyik ablakához Hild Károly új mérművet és könyöklőt (*Sohlbank*) faragott. Pokorny a kincstár egyik ablakához vaskeretet, a lépcsőházban pedig két keskeny vasablakot készített. A két szint ablakait Gruber üvegezte, vasrácsukat Kastner Ferenc mázolta feketére. 1864-ben a sekrestye ablakát Wilfing – Storno rajza után – színes ornamentikával díszítette.⁹³ Az üvegezést Gruber végezte, ő szállította az ablakrácsot is.⁹⁴ A kincstárnál lévő ajtót Kastner Ferenc vörös színűre festette.⁹⁵

1.4 Mellékszentélyek

Az oldalhajók zárását jelentő mellékszentélyekben Storno lebontatta Hild Ferdinánddal mindkét karzatot, vagyis az oratóriumokat, mert azokat – tévesen – a középkorinál későbbi beépítésnek tartotta. Ezzel a szentélyek két szintjét összenyitották. A funkcióját veszített északi oratóriumajtót befalazták. Eltávolították mindkét márványoltárt is, melyek az északi és a déli első oszlopok nyugati oldalán álltak. Ugyanakkor az északi és a déli szentélyben lévő mellékoltárokat (Szentsír/Mindenszentek- és Háromkirályok-oltárok) – egyelőre – a helyükön hagyták, Kastner Mihálytól új mázolást kaptak. Ezeknél az oltároknál – nyilván a karzatlébonatással összefüggésben – Hild Károly összesen három oszlopfőt készített. Scherak kijavított egy zárókövet, egy kis zárókövet pedig újonnan készített és helyezte el.

Az északi oldalon, a Szentsír-oltárnál, a volt emeleti részen Hild Ferdinánd kibontott egy ablakot, mely Hild Károly műhelyéből új közép- és oldalosztót, valamint Wilfing szakértelmének köszönhetően zöld szőnyegmustrával festett színes üvegezést kapott, lakatosmunkáját pedig Pokorny végezte. A déli mellékszentély ablakát az egykori ablakszerkezet szélességében elfalazták, az egykori üvegsíkra dekoratív mustrát festettek.⁹⁶

---

vörösre égtek. (Valószínűleg az 1728. évi tűzvész nyomai ezek.) Előkerült ugyanitt, a két boltozat között egy 15. századi, nyél nélküli ácsszekerce is. SoM, Storno-gyűjtemény, Chronik Storno di Solduno (fénymásolat), 69v, 71r. SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa, újságcikkek: Pester Bote, 1864. 133. sz. okt. 29. Wanderer, 1864. 331. sz. nov. 30.

⁹⁰ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 24. sz.

⁹¹ Uo. 17. sz.

⁹² Uo. 20/b sz.

⁹³ Uo. 13. sz.

⁹⁴ Uo. 11. sz.

⁹⁵ Uo. 18. sz.

⁹⁶ *Dávid Ferenc: A Szent Mihály templom berendezése: művészi értékű üveglakok.* In: Sopron Szent Mihály templom, művészettörténeti dokumentáció. Kézirat, 2014. 17.

2. Külső helyreállítás

A szentély, a sekrestye és a kincstár külső helyreállítását⁹⁷ – Storno tervei alapján – a városi tanács mint kegyúr vállalta magára. A szükséges kőfaragó- és kőművesmunkákról 1862 júniusában készültek el az előzetes költségvetések, melyek tételesen felsorolták az elvégzendő munkákat. A tanács július 7-én úgy határozott (2429. sz.), hogy mivel ezeket a helyreállítási költségeket nem vették fel az az évi költségvetésbe, továbbá a tervezett és elvben jóváhagyott helyreállítások azonnali végrehajtása nem lehetséges, ezért az ügyet kiadják Raffensperger Ignác tanácsnoknak azzal a meghagyással, hogy a költségeknek az 1863. évi költség-előirányzatba való felvételéről gondoskodjon, vonatkozó indítványát annak idejében terjessze elő.

Miután a templomrestaurálási bizottság értesült a város szándékáról, II. ülésén, 1862. november 2-án Hild Ferdinánd és Károly gondjaira bízta, hogy a tavaszra szükséges meszet időben leoltsák. A temető melletti kőfaragóműhely kialakítását Stornonak kellett felügyelnie. Neki kellett megkezdenie a szükséges homok fuvaroztatását azokkal a gazdálkodókkal, akik ingyen fuvar ajánlottak fel. Alberthet és Lunkányi Károlyt bízta meg az ingyenmunkára jelentkezők összeírásával.⁹⁸

A városi tanács november 3-án úgy határozott (4184. sz.), hogy a munkák kiadásáról versenytárgyaláson (árlejtés) dönt, megszervezésével Raffenspergert bízta meg. Az árlejtési hirdetményt december 12-én tették közzé. A december 19-én tartott árlejtésen és „ajánlati tárgyalás”-on a legolcsóbb ajánlatot Mechle Ferenc kőműves (1284 Ft 34 kr) és Hild Károly kőfaragó (899 Ft) tette, így őket bízta meg a szentély külső helyreállításával. A tanács január 3-án hagyta jóvá az eredményt (75. sz.) (10. kép).

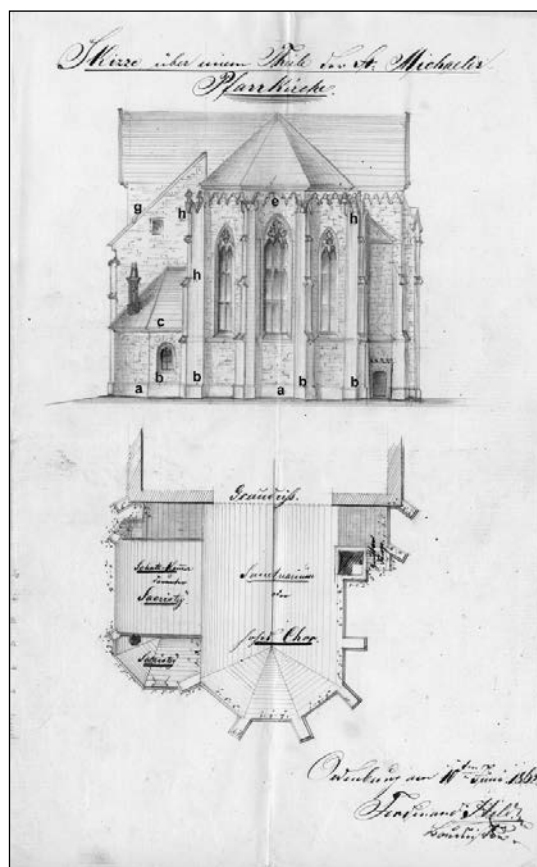
Az állványzatot még Hild Ferdinánd állította fel, melynek költségeit utóbb Mechle megtérítette neki.⁹⁹ Mechle emberei a sérült helyeken leszedték a vakolatot, majd bécsújhelyi mészből és homokból készült habarccsal mind a falakat, mind a támpilléreket újravakolták. Elhelyezték a Hild Károly által a hibátlan, legjobb margitbányai mészkőből készített kőfaragómunkákat, nevezetesen:

a) 169 láb (53,4 m) hosszan lábazati lapokat – a régiek kibontása után – a sekrestyére, a kincstárra és a szentély falára, a támpillérek kivételével. b) 231 láb (73 m) hosszan lábazati párkányt a sekrestye és a szentély körül, a támpillérekkel együtt. c) 110 láb (34,7 m) hosszan körülfutó középpárkányt (övpárkányt) a sekrestyénél a régi kitörése után. d) Koronázópárkányt és övpárkányt: a sekrestye körül 65 láb (20,5 m) hosszan, a kincstárlépcsőnél 8 láb (2,5 m) hosszan és a vakablaknál 11 láb (3,5 m) hosszan. e) 4 + 2 mérművet a tetőpárkány (főpárkány) alá, a régiek kitörése után. f) 58 láb (18,3 m) hosszan tetőpárkányt több helyen való kitörést követően. g) 48 láb (15,2 m) hosszan párkányfedést a kincstár oromfalán, a sérült lapok eltávolításával és a fal kiegyengetésével. h) Befedtek hét támpillért; elhelyeztek 11 vízvetőt és a fedlapokat a támpillérekre. Elhelyeztek két könyöklőt vízvetővel a két nagy szentélyablakhoz.

⁹⁷ MNL GyMSMSL, IV. 1106 Fasc. I. No. 964.

⁹⁸ SKKL, Ikt. ir. 16/1863.

⁹⁹ SKKL, Ikt. ir. 16/1863.

10. kép. A szentély vázlata. Hild Ferdinánd, 1862. jún. 10. (MNL GyMSML, IV. 1106. Fasc. I. No. 964.)
Az egyes munkák helyét a)–h) betűk jelzik

	vállalkozó neve	foglalkozása	vállalkozói díja (osztr. ért.)
1.	Hild Károly (1811–1889)	kőfaragó	1147 Ft 82 kr
2.	Mechle Ferenc (1834–1869)	építőmester	1420 Ft 88 kr
3.	Renner György	ács	55 Ft – kr

2. táblázat. Kimutatás a szentélyen és a sekrestyén dolgozó iparosokról és a költségekről, 1863

A sekrestye délkeleti támpillérének háromszögű oromzata alá ekkor került a renoválás évét jelző 1863-as évszám. A sekrestye tetejét, mely a szentély déli, megnyitott ablakát részben eltakarta, lebontották. Az új fedélszéket Renner György ács kivitelezte. A tanács október 8-án engedélyezte Hild és Mechle számlájának a kifizetését (4395. sz.).

II. ütem: A hajók és a karzat helyreállítása (1864)

1. Belső munkák

A munkálatok a következő évben folytatódtak. Miután Storno 1864. március 15-én, a templomrestaurálási bizottság IV. ülésén bemutatta a beérkezett iparos költségvetéseket, elhatározta a helyreállítás folytatását. Kimondták, hogy a munkákat az oldal- és a kereszthajóban mindjárt húsvét után meg kell kezdeni és azokat Szent Mihály napjára be kell fejezni. Raffensperger Ignácot és Geiszler Józsefet bízták meg azzal, hogy a külső helyreállítás folytatásáról a városi tanáccsal tárgyaljanak. A belső munkálatok vezetésével a benyújtott költségvetés alapján Stornot, Fendet, Wilfinget, Grubert és Pokornyt bízták meg.¹⁰⁰

A kőfaragó- és kőművesmunkák odaítéléséről 1864. április 3-án tartották a versenytárgyalást. Költségvetésük alapján a munkákat Hild Károly és Hild Ferdinánd nyerte el. Megbízásuknak szeptember 29-ét, Szent Mihály-napját megelőző 14. napig kellett eleget tenniük.¹⁰¹

A húsvéti ünnepek után Fend és Hild Ferdinánd emberei a régi berendezést eltávolították, így a négy melléktoltárt (közülük a Miasszonyunk-oltárt később újra felállították), a márvány szószéket a hangvetővel és az orgonát. A hajóból és a karzatról kihordták a padokat és a székeket.

A belső restaurálás jórészenek befejezése után, 1864. október 2-án konsekrálta Simor püspök a templomot.¹⁰² A teljes belső helyreállítás összesen 18 hónapot vett igénybe. A padok és a szószék csak 1865-ben készültek el, a kiegészítő munkák egészen 1868-ig tartottak.

	vállalkozó neve	foglalkozása	számlájának	
			kelte	végösszege (osztr. ért.)
1.	Hild Ferdinánd (1802–1874)	építész	1865. 01. 31.	2664 Ft 89 kr
2.	Hild Károly (1811–1889)	kőfaragó	1865. 03. 30.	2314 Ft 79 kr
3.	Gruber Alajos (1818–1906)	üveges	1865. 02. 28.	1331 Ft 5 kr
4.	Scherak Eduárd	szobrász	1864. 12. 30.	517 Ft 86 kr
			1865. 03. 15.	68 Ft 10 kr
5.	Wilfing József (1818–1879)	üvegfestő	1865. 03. 31.	902 Ft – kr
6.	Franz Erban	kőkereskedő	1865. 03. 28.	956 Ft 80 kr

¹⁰⁰ SKKL, Ikt. ir. 8/1864.

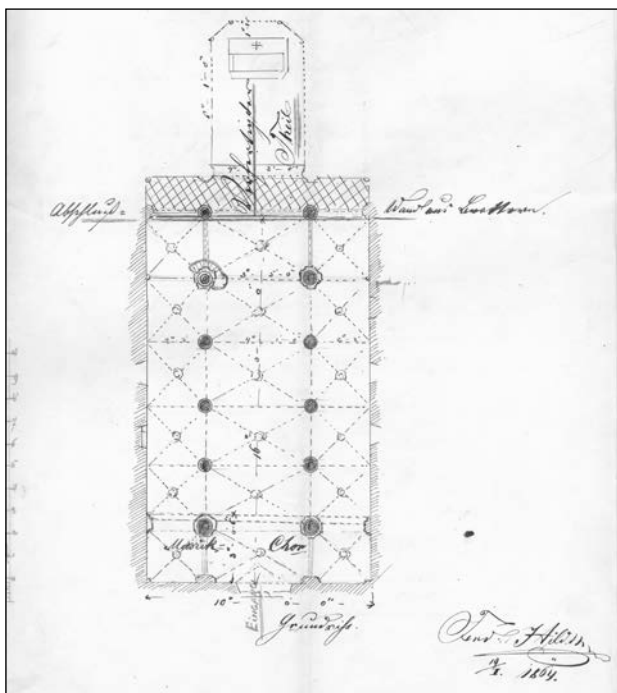
¹⁰¹ SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa.

¹⁰² Póda Endre: A soproni kath. „parochia” és a „soproni kath. hitközség” története. Sopron, 1892. 118.

7.	Fend János	asztalos	1865. 03. 19.	1390 Ft – kr
			1866. 01. 06.	1672 Ft – kr
			1866. 01. 06.	238 Ft – kr
			1866. 04. 19.	180 Ft – kr
			1869. 06. 01.	45 Ft – kr
8.	David Hollenbach	bronzműves	1865. 03. 25.	502 Ft – kr
9.	Riesinger János	lakkozó és aranyozó	1865. 05. 24.	560 Ft 10 kr
			1865. 11. 30.	451 Ft 44 kr
			1866. 07. 02.	126 Ft 65 kr
			1867. 01. 08.	28 Ft 70 kr
10.	Kastner Ferenc	mázoló	1865. 02. 02.	14 Ft 60 kr
11.	Schrems Károly	kárpitos	1865. 02. 28.	12 Ft 40 kr
12.	Pokorny Antal	lakatos	1864. 12. 31.	463 Ft 65 kr
			1865. 03. 23.	18 Ft – kr
			1866. 12. 31.	161 Ft 85 kr
13.	Kastner Mihály	festő	1864. 10. 17.	150 Ft – kr
14.	Felkl János	cserepező	1865. 01. 16.	13 Ft – kr
15.	Rössler Flórián	asztalos	1864. 12. 24.	40 Ft – kr
16.	Storno Ferenc (1821–1907)	tervező, festő	1865. 04. 11.	907 Ft – kr
17.	Stokinger Károly	lánckovács	1864. 08. 08.	41 Ft 70 kr
18.	Keller Hein	órás	1866. 01. 11.	30 Ft – kr
19.	Kugler Ferenc	szobrász	1864	350 Ft – kr
20.	Renner György	ács	1864 (?)	9 Ft 45 kr
			1866. 09. 20.	3 Ft 75 kr
			1866. 12. 06.	19 Ft 08 kr
21.	Flandorffer Ignác	–	1864	102 Ft 70 kr
22.	Jermann Teréz	aranyozó	1864. 08. 14.	12 Ft 25 kr
23.	különböző számlák, 1864	–	1864	102 Ft 52 kr
24.	Schwarz Antal	asztalos	1867. 09. 11.	35 Ft – kr

3. táblázat. Kimutatás a hajókban és karzaton dolgozó iparosokról, 1864–1869

11. kép. A templom alaprajza, a szentély lezárásának jelölésével. Hild Ferdinánd ajánlatának melléklete, 1864. jan. 19. (SoM, Storno-gyűjtemény)

1.1 Építészeti változások¹⁰³

Az állványzatot Hild Ferdinánd állította fel.¹⁰⁴ A szentélyt és előterét, hogy megóvják a portól, a mellékelt rajz szerint, közvetlenül az első két oszlop mögött deszkafallal zárták le. (11. kép) A régi vakolatot – összesen 697,5 négyzetgölg felületen (2511 m²) – a falakról, a boltozatokról, a boltozati bordákról és az oszlopokról eltávolították. Az új vakolat felhordása után 697 négyzetgölg (2509,2 m²) falfelületet színezték.

Hild Károly kőfaragó kijavította a tagozati elemeket: 10 oszloplábazatot (*Säulensockel*), 11 oszlop- és féloszlopfőt, két boltgyámot (*Widerlager*) a pártázattal (*Krönung*), hét konzolt (*Ausläufer*), a karzaton pedig két oszlopfőt és hat féloszlopot. Újonnan 10 láb (316 cm) övpárkányt (*Kaffgesims*) készített. Összedolgozta a diadalívet és kijavította az északi oldal ülőfülkéit.

A hajóban összesen hét ablakot bontottak ki: az északi oldalon két hajó- és egy kereszthajóablakot, a déli oldalon pedig három hajó- és egy kereszthajóablakot. Az északi oldal mindhárom ablaka új könyöklőt és középosztót kapott. A déli oldal négy ablakának

¹⁰³ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 9. sz., 10. sz.

¹⁰⁴ 190 négyzetgölg (684 m²) állvány, 8 öl (15,2 m) magas; a 4 főállvány között gyalogállványok.

mindegyikéhez új könyöklő-rézsű (*Untersatzl*) készült, míg új középosztót csak egyikük igényelt; hármukat kívülről új vízvetővel látták el.

A karzaton fenn két ablakot újból megnyitottak, illetve jelentősen megnöveltek, míg a karzat alatti északi ablakot regotizálták. Hild Károly kőfaragó műhelyéből a karzatra két új ablak, hozzájuk egy-egy könyöklő, mérmű és középosztó került ki, a karzat alatti északi ablak új könyöklőt kapott. Az ablakok kőfaragványait a kőművesek helyezték el.

A színes, ölmozott üvegablakokat Storno tervezte, azokhoz hét kicsi és egy nagy ablakkartont készített.¹⁰⁵ A kereszthajókban egy-egy, az északi mellékhajóban kettő, a déli mellékhajóban három ilyen ablak készült, részben figurális festéssel és a 14 segítőszent alakjával.¹⁰⁶ A hét oldalhajóablak festését és égetését Wilfing végezte.¹⁰⁷ Azt tudjuk, mivel ezek az ablakok épen maradtak, hogy az északi oldalra az alábbi szentpárok kerültek: a bejárathoz közelebbire Szent Dénes – Szent Katalin, majd Szent Borbála – Szent Agathius (Ákos), végül a kereszthajóban Szent Balázs – Szent Euszták. Az ablakok merevítő vasrúdjaikat Pokorny szállította.¹⁰⁸ A karzat földszintjén és emeletén tisztán ornamentális díszítésű ölmozott üvegablakokat alkalmaztak.

Az ablakokat Gruber Alajos üvegezte és végezte el szerkezetbe helyezésüket. A hat nagy templomablak duplaerős, ólomkeretes fehér és színes üvegezést kapott. A hetedik ablakot megnagyobbították. További üvegezéseket is végzett: két karzatablakot színes üveggel, a két kis lépcsőablakot, a bejárati két oldalablakot színes üveggel, négy ablakot dupla táblával, végül pedig az északi oldalon három ablakot erős táblával és ólommal. Az ablakrácsokat is ő szállította: a hét nagyablakhoz, a két karzatablakhoz és a két oldalablakhoz.¹⁰⁹

A karzat kő mellvédjét megbontották, majd miután az orgonát szétbontva leeresztették, a köveket visszahelyezték. Hild a mellvéd egy részét (53,5 köbláb = 364,6 m³) újonnan faragta. A karzatra 23 láb (7,27 m) új lábazati párkányt rendeltek tőle. A mellvédet az általa faragott írásszalaggal és évszámokkal (1489, 1864) díszítették.

A főbejárat melletti két régi szenteltvíztartót kibontották, majd az új, nagyobb tartóknak a kemény kváderkőben nagyobb helyet törtek. A kereszthajó északi gótikus vakajtáját belülről láthatóvá tették. A középhajó szellőzőnyílásának fedelén kettős rozetta darabjait találták meg, az egészet sikerült restaurálni.¹¹⁰

¹⁰⁵ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 24. sz.

¹⁰⁶ A szentek eredetileg tervezett párosítása a következő volt: 1–2. Szent György és Szent Balázs. 3–4. Szent Erasmus és Szent Vid. 5–6. Antiochiai Szent Margit és Szent Kristóf. 7–8. Szent Pantaleon és Szent Cirjék. 9–10. Szent Egyed és Szent Euszták. 11–12. Szent Dénes és Szent Katalin. 13–14. Szent Ákos és Szent Borbála. SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa, év nélküli iratok. A párok előbb a tervrajzokon (SoM, ST.84.95.108, ST.84.95.109), majd a kivitelezés során keveredtek. Tovább bonyolítja a dolgot, hogy Wilfing számláján az áll, hogy a 7. oldalhajó ablakra a tervezett Szűz Mária és Szent György helyett végül Szent Balázs és Szent Vid alakját festette.

¹⁰⁷ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 13. sz.

¹⁰⁸ Uo. 20/a. sz.

¹⁰⁹ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 11. sz.

¹¹⁰ *Henszlmann Imre*: Magyarország csúcs-íves stílusú műemlékei. Győr, Soprony, Pozsony, Sz.-György, Bazin, Modor és Nagy-szombat. II. kötet. Budapest, 1880. i. m. 42.

Scherak kilenc konzolt, avagy boltindítót (*Rippenanfänger*) formált a már álló régi kövekből. Tíz fejet, a négy egyházatyát, valamint számos címert és zárókövet megtisztított a mésztől, majd kijavította azokat.¹¹¹

Storno saját kezűleg festette meg a középkori, figurális részleteket, így átfestette kilenc zárókő figuráját, a 17 zárókövet és a konzolokon lévő 21 fejet pedig színben és alakban „főlelevenítette”.¹¹² Az ő munkája az északi hajófal nagy feliratos táblája is, a restaurálás adataival.¹¹³ A templom belsejében csaknem mindenütt meglévő, többé-kevésbé elenyésztett vagy elhalványodott falképek némelyikét felfrissítette. A déli mellékhajó záradékfala fölötti kép Krisztust mint az élet fáját ábrázolta (*Jessze fája, Christus als Lebensbaum*).¹¹⁴ Háttereként két angyal által tartott szőnyeg szolgált, a kereszt alatt több, tisztán már fel nem ismerhető alak állt.¹¹⁵ Storno szerint a templombelső legszebb képei a karzat kilenc boltszelvényében voltak, közülük hétben szentek képei, egyben a város címere, az utolsóban pedig Wolfgang Raaber templomatya neve és az 1489-es évszám szerepelt. Az északi hajó gerincein felhőidomú dísz látszódott, a boltozatok süvegein pedig zöld és violaszínű lombozat. Mindazt, ami felismerhető volt, azt Storno megújította.¹¹⁶

A hajókat – 155 négyszögöl területen (558 m²) – kelheimi lapokkal burkolták. A térköveket a régi flaszter felszedését követően Hild Ferdinánd rakta le. A járólapokat ezúttal is Franz Erban bécsi kereskedőtől rendelték meg. A szállítmány négy részletben, 1864. augusztus–szeptemberben érkezett meg, összesen 1160 db 16,75×16,75 hüvelykes (44,11×44,11 cm) és 1240 db 15×15 hüvelykes (39,5×39,5 cm) félig csiszolt lap.¹¹⁷

A karzat régi téglaburkolatát Hild Ferdinánd bontotta fel, majd a területet Fend 30 négyszögölön (108 m²) fapadlóval burkolta. A karzat részére új ajtót (tokkal), 25 lépcsőfokot, valamint tölgyfa galériával és ajtóval puhafa rekesztőt készített.¹¹⁸

A karzatot és a karzat alatti részt Kastner Mihály festette ki. A karzat három részének plafonját vonalakkal, a középső rész mennyezetét vonalakkal és patronfestéssel díszítette.¹¹⁹ A templom oszloppaira és falaira 12 keresztet festett fel. Az így megjelölt helyekre a konsekráció jeleként Hollenbach bécsi műhelyétől rendelt 12 aranyozott apostolkeresztet és ugyanennyi apostolgyertya-tartót szereltek fel.¹²⁰

¹¹¹ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 12. sz.

¹¹² Uo. 24. sz.

¹¹³ SoM, ST.84.95.262.

¹¹⁴ Rómer Flóris Ferenc 1874. 139. SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa, újságcikkek: Pester Bote, 1864. 133. sz. okt. 29. Wanderer, 1864. 331. sz. nov. 30. Rajza: SoM, S.84.124.1. 40. vázlatkönyv, 140.

¹¹⁵ Henszlmann i.m., 42.

¹¹⁶ Rómer Flóris Ferenc: i. m. 139. Henszlmann i. m. 41–42.

¹¹⁷ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 14. sz.

¹¹⁸ Uo. 15. sz.

¹¹⁹ Uo. 20/b sz.

¹²⁰ Uo. 16. sz.

Az oldalajtók (déli portálok) vasalatát Storno tervezte, azokat Pokorny kivitelezte és verte fel.¹²¹ Az ajtókat Kastner Ferenc mázolta be vörösre. A déli, nyugati portál ornamentikáját Storno dolgozta ki.¹²² A déli kereszthajó kapujának belső deszkaborítását a nagy huzat miatt 1865. november 29-én rendelte el a templomrestaurálási bizottság. A szélfogó megtervezésére Stornot kérték fel.¹²³ Felső részét pártaszerűen képezték ki, egyébként dísztelen.¹²⁴ A nyugati belső kapu átalakításának és újrafestésének vázlatát Storno 1869-ben készítette el.¹²⁵ A tokot fiatorony formájú pillérekkel és ívkísérő tagozattal egészítették ki, majd neogótikus festést kapott.¹²⁶

1.2 Új berendezés

Diadalkereszt

Simor püspök 1864. szeptember 28-án kelt leiratában értesítette Rách városplébánost, hogy egy feszületet ajándékoz a templomnak.¹²⁷ A konvent november 21-i levelében mondott köszönetet a püspöknek azért, hogy a templomot „érczből művészileg készített feszülettel megajándékozni méltóztatott”.¹²⁸ A feszületet Győről hozták el a konvent költségén.¹²⁹

Storno feljegyezte, hogy a kereszt elhelyezése mind a konventtel, mind a befolyásos katolikusokkal nagy küzdelmet okozott számára. Amikor megkapták a püspök ajándékát, a bécsi Stephansdom szép gótikus feszületének horganyöntvényét, Stornonak sikerült rábírnia a városplébánost, hogy a korpuszt a diadalívre függeszték fel, ahogy az a régi templomokban általánosan elterjedt szokás volt, és ilyen diadalkeresztek a román és gótikus templomokban azóta is megvoltak. A korpusz számára a lehető legkönnyebb fakeresztet tervezte. A kereszt jelentősen könnyebb lett, mint maga a 175 fontos (98 kg) korpusz, melyet egy vasrúdra erősítették, arra pedig a keresztet rögzítették, így valójában nem Krisztus függött a kereszten, hanem a kereszt a korpuszon. Az egyensúly biztosítása érdekében Storno a kereszt hátoldalára csigát szerelt, ami a boltívre támaszkodott.¹³⁰

---

¹²¹ Uo. 20/a sz.

¹²² SoM, ST.84.95.206.

¹²³ SKKL, Ikt. ir. 33/1865. 19. pont.

¹²⁴ SoM, ST.84.95.208.

¹²⁵ SoM, S.84.132.1. 48. vázlatkönyv, 126. A kaput 1821-ben Coriary Tóbiás soproni asztalosmester a saját terve szerint készítette, a két nyitható szárny fölött fixen elhelyezett felső záradékkal. A vasalatok is ekkor készültek. MNL GyMSMSL, IV. 1403 Sopron Város Tanácsának iratai, I. Egyháziügyi iratok, No. 288.

¹²⁶ *Dávid Ferenc*: Történeti adatok a soproni Szent Mihály templom egyes ajtóí-kapui restaurálási tervéhez. Kézirat, 2014. 1.

¹²⁷ GyEL PL Egyházkorm. 2889/1864.

¹²⁸ SKKL, Ikt. ir. 26/1864.

¹²⁹ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 35. sz.

¹³⁰ SoM, Storno-gyűjtemény, Chronik Storno di Solduno (fénymásolat), 70r.

A fakereszt Rössler Flórián asztalos munkája Storno terve alapján.¹³¹ Magassága 13 láb (410,8 cm), szélessége 10 láb (316 cm), vastagsága 1 láb (31,6 cm). Karéjosan végződő szarait Storno a négy evangélista képével díszítette; a nimbusz ugyancsak az ő műve.¹³² Lakkozását, bronzozását és aranyozását Riesinger végezte.¹³³ Az impozáns darabot 1864. december közepén helyezték fel a diadalívré.

Kálvária-oltár (Szensír-oltár, Szegénylelkek oltára)

Az 1867. szeptember 20-i konventülésen tudatták, hogy Zalka püspök rákosi látogatásakor a templomnak egy mellékoltár ajándékozását ígérte.¹³⁴ A neogótikus szárnyasoltárt 1868-ban állították fel az északi mellékszentélyben, amint azt a mellette lévő falfelirat tanúsítja.¹³⁵

Storno tervezte,¹³⁶ ő festette az oltárképeket is. A háttér aranszínű festése és a két szárnyrész aranyozása Wessely Lipót munkája. Az alsó részén szentsírral kiképzett oltár asztalosmunkáit Fend végezte tölgyfából. Szobrászati elemekkel Scherak díszítette tölgyfából, míg a halott Krisztus szobrát hársfából faragta. Az építményt Kastner Ferenc aranyozta és eresztette be olajjal, a szükséges vaslatokat Pokorny szállította. A négy gyertyatartó és Krisztus fém posztamense Seltenhofer Frigyes gyárából került ki. A gyertyatartók modelljét Gebhardt András esztergályos készítette. Az oltár mellett lévő, a padlásra vezető ajtó kökeretét Höller György kőfaragó javította ki.¹³⁷

Miasszonyunk-oltár

Már szó volt róla, hogy a Szeplőtelenül Fogantatott Szűz Mária tiszteletére 1855-ben oltárt állítottak az északi hajóban. 1864-ben a munkavégzés miatt időlegesen lebontották, majd ismét felállították. Lakkozását és aranyozását 1865-ben Riesinger restaurálta.¹³⁸

Szent Péter-oltár

Simor püspök adományaként 1865-ben állították fel a déli mellékszentélyben. A püspök főépítész, Lippert József (1826–1902) neves műemlék-restaurátor tervezte, és egy ismeretlen nevű bécsi asztalos kivitelezte. Az építmény vasúton érkezett Bécsből Sopron-

¹³¹ SoM, ST.84.95.196.

¹³² VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 23. sz.

¹³³ Uo. 17. sz.

¹³⁴ SKKL, Jkv. 1867–1876. 1867. IX. 20. No. 38.

¹³⁵ SoM, ST.84.95.264–265.

¹³⁶ SoM, Storno-gyűjtemény, lszn. és tervváltozat 1865-ből: ST.84.95.75, ST.84.95.94. Részletek: ST.84.95.76, ST.84.95.78, ST.84.95.149, ST.84.95.158, ST.84.95.179–181.

¹³⁷ SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa, 1867–1868. év.

¹³⁸ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 17. sz.

12. kép. Háromkirályok-oltár. Storno, 1867.
(SoM, ST.84.95.79.)

13. kép. Krisztus keresztelése-oltár, Storno, 1867.
(SoM, ST.84.95.80.)

ba.¹³⁹ Oltárképét Franz Josef Dobyaschovsky (1818–1867) osztrák művész festette.¹⁴⁰ Az oltárt 1867. április 24-én benedikálta Simor püspök.¹⁴¹

Szent Rozália-oltár

A déli hajó oldalfala mellett elhelyezett mellékoltárt szintén Zalka püspök adományozta a templomnak, így kívánva tisztelni édesanyja emlékét.¹⁴² Az oltárképen a püspök címere is látható. Az építményt Storno tervezte,¹⁴³ 1872-ben állították fel, képét Storno festette, amint azt az oltárkép jobb alsó sarkában lévő címerpajzsban összefonódó S. F. monogram s évszám mutatja.

¹³⁹ Póda Endre: i. m. 118. GyEL PL Egyházkorm. 134/1865, 569/1865, 2669/1865.

¹⁴⁰ Csatkai Endre (et. al.): i. m. 404.

¹⁴¹ GyEL PL Egyházkorm. 938/1867.

¹⁴² Póda Endre: i. m. 118.

¹⁴³ Az oltár terve nem maradt fenn, de az alábbi alapján készült: SoM, ST.84.95.72.

További oltártervek

14. kép. Szent Flórián-oltár. Storno, 1869.
(SoM, ST.84.95.81.)

15. kép. Őrangyal-oltár. Storno, 1867.
(SoM, ST.84.95.77.)

Storno további oltárterveket is készített,¹⁴⁴ de úgy tűnik, csak a Szent Flórián- és Krisztus keresztelése-oltárok kivitelezése került komolyabban szóba. Róluk említette meg 1892-ben Póda, hogy még hiányzanak a templom berendezéséből. Azóta sem készültek el (12. kép¹⁴⁵; 13. kép¹⁴⁶; 14. kép¹⁴⁷; 15. kép¹⁴⁸).

¹⁴⁴ Ismeretlen oltárok: 1865-ből: SoM, ST.84.95.72, 1877-ből: ST.84.95.82.

¹⁴⁵ „Zeichnung zu dem heiligen Dreikönigaltar in der St. Michaelikirche zu Ödenburg. Fecit Franz Storno den 8ten May anno 1867”.

¹⁴⁶ „Zeichnung zu dem Taufchristi-Altar für die St. Michaeli-Kirche in Ödenburg. F. Storno 2 .5. 1867.” Más változatokban: ST.84.95.57, ST.84.95.58, ST.84.95.92.

¹⁴⁷ „Zeichnung zu dem St. Florianaltar für die Sanct Michaeli-Kirche. Ödenburg den 9ten Feb. 1869. Fecit Franz Storno”.

¹⁴⁸ „Zeichnung zu dem Schutzengelaltar für die St. Michaeliskirche. Ödenburg den 22ten April 1867”. Alternatíva: SoM, ST.84.95.95.

Szószték

Az építményt Storno tervezte,¹⁴⁹ 1865-ben állította fel Hild Ferdinánd.¹⁵⁰ A kőfaragómunkákat margitbányai mészkőből Hild Károly végezte.¹⁵¹ A fa hangvető Fend műhelyéből került ki,¹⁵² díseit (keresztvirágok, kúszólevelek, vízköpők, függő rozetta, Krisztus mint magvető, oszlopfő, angyal könyvvel) Scherak faragta tölgyfából. Az ő munkája a hársfából való, galamb-alakban ábrázolt Szentlélek is. Az alsó rész kőszobrászati elemeit (keresztvirágok, fiálék kúszólevelekkel, függő rozetták lombozattal, oszlopfők a szószték lábán, oszlopfő a lépcsőnél) margitbányai kőből formálta meg.¹⁵³

A mellvédre a négy egyházatyát,¹⁵⁴ a hangvetőre a Szentlélek hét ajándékát és a hátsó falra Krisztust, a hegyi beszéd allegóriáival Storno festette meg.¹⁵⁵ Az olajozó, lakkozó és aranyozó munkákkal Riesingert bízták meg; ő burkolta a mellvédet bőrkárpittal.¹⁵⁶ A szószték vasrácsát Storno rajza¹⁵⁷ alapján Pokorny készítette el.¹⁵⁸

Mária-oszlop

Simor győri püspök közbenjárására került vissza a templomba az a 1450–1460 körüli, hársfából faragott, 80 cm magas Madonna-szobor, melyet 1605-ben Bocskai katonái kidobtak az épületből, orrát, kezét pedig megcsontkították. Ezt követően a templom padlására száműzték, és egy rakás fa alatt hosszú időre megfedkeztek róla. Amikor 1674-ben a katolikus visszakapták a templomot, megtalálták a megviselt szobrot. Ekkor Ruckel Zsigmond jezsuita atyának ajándékozták, aki magával vitte Bécsbe, helyreállította, majd az itteni magyar papnevelőnek, a Pázmáneumnak (melynek rektora volt) adta ajándékba. A tágas lépcsőházban jelöltek ki díszes helyet neki. A „Lépcsős Madonna” idővel nagy tisztelet tárgyává vált.¹⁵⁹ A szobrot 1865-ben kapta meg Bécsből Simor, restauráltatta, majd egy ideig a házi kápolnájában őrizte. 1867. április 24-én hozta el magával Sopronba.¹⁶⁰

¹⁴⁹ Első tervváltozat: SoM, ST.84.95.60, kivitelezett: ST.84.95.61. Részlet: ST.84.95.8.

¹⁵⁰ SoM, Storno-gyűjtemény, Chronik Storno di Solduno (fénymásolat), 70r.

¹⁵¹ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 10. sz.

¹⁵² Uo. 15. sz.

¹⁵³ Uo. 12. sz.

¹⁵⁴ Uo. 24. sz. SoM, ST.84.95.136–139.

¹⁵⁵ A hátsó fal szőnyegszerű képe: SoM, ST.84.95.111, allegóriák: ST.84.95.119–127. Hangvető képei: ST.84.95.150–157.

¹⁵⁶ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 17. sz.

¹⁵⁷ SoM, ST.84.95.197.

¹⁵⁸ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 20/a. sz.

¹⁵⁹ Mohl Adolf: A soproni Szent Mihály-templom ősi Mária szobra. Győr, 1926. 4., 7–8., 11. GyEL PL Egyházkorm. 651/1865, 1272/1866, 1316/1866, 2232/1866, 2264/1866, 938/1867. Végh János: X-14. Mária a gyermek Jézussal. In: Pannonia Regia. Művészet a Dunántúlon 1000–1541. Mikó Árpád – Takács Imre. Magyar Nemzeti Galéria 1994. október – 1995. február. Budapest, 1994. 500. Lásd erről Fazekas István és Kádár Zsófia tanulmányát a Soproni Szemle jelen számában.

¹⁶⁰ VpL, IV. A Városlébánia és esperesség hivatalos iratai, 42. d. 938/1867. sz. egyházkormányzati irat.

A szobor számára – Storno terve¹⁶¹ alapján – 1866-ban új, gótikus oltárszerű építményt (*Spitzsäule*) faragott Josef Schönfeld (1821–1878) bécsi szobrász.¹⁶² Az oszlopot (baldachint), melyet Simor ajándékozott a templomnak, vonat hozta a császárvárosból Sopronba; a szószékkal szemben állítottak fel, az oszlopkötegnél.¹⁶³ Lábazatát Mechle József faragta.¹⁶⁴

Padok

A régi padokat Renner György áccsal bontatták le 1864. június 4–7-én.¹⁶⁵ Storno 1865. január 13-án, a templomrestaurálási bizottság V. ülésén mutatta be az általa készített új padok rajzát:¹⁶⁶ a főhajó mindkét oldalán az oszlopok közt nyolc részt, részenként négy padot, padonként öt-öt kényelmes ülést tervezett. Tervét a bizottság elfogadta.¹⁶⁷ A bizottság VI. ülésén, február 3-án a benyújtott költségvetések közül Fendét fogadta el annak ellenére, hogy Rössler Flórián kedvezőbb ajánlatot adott. Ezzel fejezték ki, hogy Fend a templomban addig közmegelegedésre dolgozott.¹⁶⁸ A tölgyfa padok 1865-ben készültek el,¹⁶⁹ azokat Riesinger lakkozta, fapadlójukat pedig olajjal kente.¹⁷⁰

Gyóntatószék

Az északi mellékhajóban került elhelyezésre 1865-ben. Storno tervezte,¹⁷¹ timpanonképét,¹⁷² valamint a térdeplők fölötti részen, a hátfal betétmezejében Szent Péter apostol és Bűnbánó Magdolna alakját ő maga festette. A neogótikus bútor Fend műhelyében készült a tölgyfa galériával és a hat fiáléval együtt, szobrászati elemekkel (kúszólevelek, keresztvirágok, kakas) Scherak díszítette.¹⁷³ A lakkozást és aranyozást Riesinger végezte.¹⁷⁴ Ajtaját Storno rajza alapján Pokorny látta el vasalatokkal.¹⁷⁵

¹⁶¹ Alternatív tervek: SoM, ST.84.95.73, Mellette lévő gyertyatartók: ST.84.95.207.

¹⁶² VpL, IV. A Városlébánia és esperesség hivatalos iratai, 42. d.

¹⁶³ *Póda Endre*: i. m. 118. SoM, Storno-gyűjtemény, Chronik Storno di Solduno (fénymásolat), 70v.

¹⁶⁴ Számlája 1866. 10. 07-én kelt, 21 Ft 75 kr. SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa

¹⁶⁵ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 36. sz.

¹⁶⁶ SoM, ST.84.95.198, ST.84.95.233, ST.84.95.236.

¹⁶⁷ SKKL, Ikt. ir. 8/1865.

¹⁶⁸ SKKL, Ikt. ir. 6/1865.

¹⁶⁹ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 15. sz.

¹⁷⁰ Uo. 17. sz.

¹⁷¹ Uo. 24. sz. SoM, ST.84.95.199. Másik gyóntatószék terve: ST.84.95.201, ST.84.95.204.

¹⁷² SoM, ST.84.95.140.

¹⁷³ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 12. sz., 15. sz.

¹⁷⁴ Uo. 17. sz., 43. sz.

¹⁷⁵ Uo. 20/a sz.

Képoszlop (Lichtsäule, Lichthäuschen)

A déli mellékhajóban állították fel 1864-ben. Storno tervezte,¹⁷⁶ Hild Károly faragta.¹⁷⁷ A benne elhelyezett Ecce Homo szobor Scherak munkája 1865-ből.¹⁷⁸ Rézajtaja (?) Pokorny munkája.¹⁷⁹

Szegényperselyek (Opferstöcke)

A karzat alatt, a toronyfeljáró mellett, a pillér előtt elhelyezett köperselyt Storno rajza után Hild Károly faragta,¹⁸⁰ Kastner Ferenc festette be.¹⁸¹ A karzat alatt, a két szabadon álló karzatpilléernél felállított két, torony formájú tölgyfa perselyt szintén Storno tervezte,¹⁸² vasalatukat Pokorny kivitelezte.¹⁸³

Szenteltvíztartók

Storno elgondolása alapján Hild Károly műhelyéből kerültek ki, és a főbejárat két oldalán nyertek elhelyezést.¹⁸⁴ A kőfelületüket Kastner Ferenc festette be.¹⁸⁵

Csillár

A főhajó 17. század végi, a régi berendezésből megtartott nagy rézcsillárjának 5 öl (kb. 9,5 m) hosszú vasláncát – Scherak modellje alapján – Stokinger Károly lánckovács kovácsolta, Kastner Ferenc mázolta feketére.¹⁸⁶

Orgona¹⁸⁷

A régi orgonát 1864 júniusában bontották le, Franz Hagemann (1816–1870) helyi orgonaépítő közreműködésével.¹⁸⁸ Carl Hesse (1808–1882) bécsi orgonaépítő mester 1865. július 2-án írt levelében kereste meg Rách városplébánost, csatolva megküldve neki a már elkészült nagy orgonájának rajzát. Tájékoztatta, hogy a hangszert az 1866-ra tervezett, ám

¹⁷⁶ Alternatív terv: SoM, ST.84.95.63, ST.84.95.98.

¹⁷⁷ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 10. sz.

¹⁷⁸ Számlája 1867. 12. 11-én kelt, 1868. 11. 1-jén újra kiállítva, 18 Ft. SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa.

¹⁷⁹ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 20/a sz.

¹⁸⁰ Uo. 10. sz.

¹⁸¹ Uo. 18. sz.

¹⁸² SoM, ST.84.95.240/a.

¹⁸³ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 20/a sz.

¹⁸⁴ Uo. 10. sz.

¹⁸⁵ Uo. 18. sz.

¹⁸⁶ Uo. 18. sz., 26. sz.

¹⁸⁷ Részletesen ld.: *Hajdók Judit*: i. m. 178–187.

¹⁸⁸ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 35. sz.

végül meghiúsult bécsi ipari világiállításra építette. Megvételre ajánlotta, befejezéséért és felállításért 12 000 Ft-ot kért.¹⁸⁹ Rách indítványára az augusztus 25-én tartott konventülés jóváhagyta az orgona megvételére tett javaslatot.¹⁹⁰ Miután egy háromtagú bizottság megtekintette a hangszert Bécsben, szeptember 5-én a konvent engedélyt kért a városi tanácstól, hogy a szakértők szerint mesterműnek tartott darabot a templompénztárból megvehesse. Mivel ennyi pénz nem állt a templomkasszában rendelkezésre, ezért azt is kérték, hogy Szentlélek-templom pénztárát is használhassák a célra.¹⁹¹

Az orgonaházat Storno tervezte – August Rincklake (1843–1915) bécsi építész tervét¹⁹² felhasználva – neogótikus stílusban, rajzát szeptember 7-i dátummal látta el.¹⁹³ A városplébánia szeptember 19-én kötötte meg az adásvételi szerződést Hessével. A 36 regiszteres orgona novemberben érkezett meg Bécsből.¹⁹⁴ A szekrény hat lizénáját Riesinger lakkozta, a homlokzati aléptítmény 13 betéttábláját pedig lakkozáson kívül olajjal festette.¹⁹⁵ Scherak tölgyfából nyolc díszítőelemet faragott a sípok kivezetéséhez, valamint egy nagy keresztvirágot.¹⁹⁶

Az oromzaton elhelyezett óra számlapja Storno terve alapján Pokorny műhelyéből került ki (átmérője: 2 láb 8 hüvelyk, azaz 84,2 cm).¹⁹⁷ A mutatószerkezetet Keller órás szerelte fel.¹⁹⁸ Riesinger az óramutatókat aranyozta, a számlapot pedig feketére lakkozta.¹⁹⁹ A szerkezet egy tengellyel kapcsolódott a falhoz, mely mögött az óraszerkezet helyezkedett el. Felhúzását a toronyban, az erre a célra kialakított fülékben végezték. A korábbi, több száz éves karzati óra festett számlapjának maradványai ma is láthatók az orgonaház felett a templomfal belső oldalán. Az 1815. évi König Fülöp-féle orgonaterven ez az óra látható.²⁰⁰

---

¹⁸⁹ Uo. 48. sz. Méreteit is közölte: Magassága 26 láb, szélessége 18 láb 9 hüvelyk, mélysége 8 láb 3 hüvelyk, a játszóasztallal együtt 12 láb 3 hüvelyk.

¹⁹⁰ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 29. sz.

¹⁹¹ SKKL, Ikt. ir. szám nélkül, 1865–1866. GyEL PL Egyházkorm. 2747/1865.

¹⁹² SoM, ST.84.95.71.

¹⁹³ SoM, ST.84.96.64, ST.84.96.68. *Hajdók Judit*: i. m. 184.

¹⁹⁴ *Hárs József*: i. m. 245. Vételára a kamatokkal együtt 12 653 Ft 61 kr lett.

¹⁹⁵ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 17. sz., 43. sz.

¹⁹⁶ Számlája 1867. 12. 11-én kelt, 1868. 11. 01-jén újra kiállítva, 55 Ft. SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa. Itt jegyezzük meg, hogy fennmaradt Josef Schönfeld bécsi szobrász keltezetlen költségvetése az orgonaszekrény díszítéséről Storno rajza szerint (für die ornamentale und figuralische Ausschmückung der Orgel), 1166 Ft. SoM, Storno-gyűjtemény, Vegyes iratok, 2. d.

¹⁹⁷ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 20/a sz., 24. sz.

¹⁹⁸ Uo. 27. sz.

¹⁹⁹ Uo. 17. sz., 43. sz.

²⁰⁰ *Hajdók Judit*: i. m. 186–187.

2. Külső helyreállítás

A konvent 1863. december 20-án kelt levelében megköszönte a városi tanácsnak, hogy a szentély külsejét – viszonylag rövid idő alatt – a jelenlegi pompájába állította helyre. Jelezték, hogy a konvent folytatni kívánja a belső stílszerű helyreállítását és kérte a tanácsot a templom külsejének további helyreállítására.²⁰¹ A tanács 1864. január 18-i határozatában meghagyta Raffensperger és Geizler József tanácsnokoknak, hogy készíttessék el a restaurálás következő üteméhez szükséges költségvetéseket. A március 11-én tartott árverésen Mechle József kőfaragó és Mechle Ferenc építómester nyerte el a munkát, amit a tanács március 31-én hagyott jóvá (1124/1864. sz.).²⁰²

	vállalkozó neve	foglalkozása	vállalkozói díja (osztr. ért.)
1.	Mechle József (1830–1906)	kőfaragó	2129 Ft 84 kr
2.	Mechle Ferenc (1834–1869)	építómester	1965 Ft 63 kr

4. táblázat. A külső helyreállítás II. üteme költségeinek kimutatása, 1864

Az északi és déli oldalt, valamint – a torony csatlakozásig terjedő részen – a nyugati oldalt érintő külső helyreállítás munkálatait a két Mechle február 10-én kelt költségvetései alapján mutatjuk be. Miután Mechle Ferenc beállványozta az épületet, elvégezte a szükséges ablakkibontásokat és elhelyezte a Mechle József által faragott köelemeket.

Az északi oldalon elhelyeztek öt vízvetőt és a kereszthajón 16 láb (50,56 m) hosszú övpárkányt (*Kaffgesims*). A meglévők kitörése után elhelyezésre került öt pillérfedlap (*Pfeilerdachung*), két pillértető, 15 láb (47,4 m) hosszú mellékhajó-koronázópárkány (*unteres Dachgesims*) és 54 láb (170,64 m) hosszú főhajó-koronázópárkány (*oberes Dachgesims*).

A déli oldali kereszthajón elhelyeztek 16 láb (50,56 m) hosszú övpárkányt, a főhajón pedig 18 láb (56,88 m) koronázópárkányt. A négy támpillért fedlappal látták el. A kereszthajó oromfalát ezen az oldalon is befedték, csúcsára pedig keresztvirágot helyeztek. A két oldalportál tetejét kitörték, helyükre új elemeket tettek. A kőfaragó mindkét oldalkaput kijavította, az egyiket pedig újrafedte. A kereszthajó oromfalát mind az északi, mind a déli oldalon befedték, csúcsát pedig keresztvirággal díszítették.

A nyugati oldalon 60 láb (189,6 m) hosszú oromfaltetőt helyeztek el. Maga a kereszthajó 411 láb hosszú lábazati párkányt (*Sockelgesims*) kapott.²⁰³ A kőművesek a sérült falfelületeket mindegyik oldalon megtisztították, majd jó mésszel és sárgás homokkal, mintegy 310 négyszögöl (1114,4 m²) felületen újravakolták.

²⁰¹ SKKL, Ikt. ir. 38/1863.

²⁰² MNL GyMSMSL, IV. 1106 Sopron Város Tanácsának iratai, XXV. A városi haszonvételekre, allodiumokra és a város magángazdálkodására vonatkozó iratok (Acta Regalia et Allodialia seu Oeconomica Civitatis Privata), No. 13957.

²⁰³ Uo.

Előre nem tervezett szobrászati feladatokat is el kellett végezni. A déli oldal beállványozásakor szembesültek a kereszthajó sarokpilléreire elhelyezett középkori Szent György- és a Szent Mihály-szobrok megviselt állapotával. A körülményekről 1865. január 5-én értesítette Storno a városi tanácsot.²⁰⁴ Előbbi plasztikát – mivel csak a sárkány alakja volt meg – Storno rajza alapján kiegészítették, míg utóbbiról másolat készült.²⁰⁵

2.1 Külső falképek

A templom külső falfületeit több régi falfestmény díszítette elő, illetve a kivitelezés során addig nem ismert ábrázolások is előkerültek. A keleti és északi falon fogadalmi képek maradványai látszódtak, közöttük legjobban egy feszületet lehetett kivenni.²⁰⁶ A két déli kapu timpanonját ugyancsak festmények díszítették: a délkeletit a keresztre feszítés, a délnyugati a keresztlevélet jelenete. Előbbin a megfeszített Krisztus keresztje mellett Mária és János volt látható. A keresztfá tövében egy feketébe öltözött férfialak térdelt, mondatszalagján kiolvashatatlan írással; a kép donátorát ábrázolhatta. Nagyon sérültek voltak. A délkeletit Storno annyiban restaurálta, hogy a már csaknem elenyészett körvonalakat vörössel újra kihúzta.²⁰⁷

A bejáratnál jobbra, a torony déli, külső falán a keresztre feszített Krisztus ábrázolása maradt fenn a két latorral (kb. 8,84×5,68 m).²⁰⁸ A keresztet élő fa tuskójaként ábrázolták, melyből ágak sarjadtak, és kerek foglalatként szolgáltak azon mellképek számára, melyek jobbra mondatszalagos prófétákat, balra pedig apostolokat mutattak. A kereszttől balra a zsinagóga, jobbra az egyház jelképét festették meg mint az Ó- és Újszövetség allegóriáit. A feszület fölött az Atya és a Szentlélek, egy szelvényen pedig az 1481-es évszám jelent meg. Stíluskritikai jegyek alapján Storno megállapította, hogy az évszám nem a kép keletkezési évét jelölte, hanem javítását és nagyobbítását mutatta. A keresztfá alatt álló alakok is későbbiek voltak, mint a már ismertetett figurák. Ezeket a szent asszonyokat csukott szemmel ábrázolták, Storno szerint azért, mert ők azok, akik Krisztus halálakor megnyílt sírjuktól feltámadtak és az élők között megjelentek. A keresztfától balra álló alakok igen romlottak voltak, csak egy női fejet és egy vértezett katonának, talán Szent Longinusnak lábait lehetett felismerni.²⁰⁹ Storno végül a képet nem restaurálta, pedig 1868-ban megtervezte javítását.²¹⁰ (16–17. kép)

²⁰⁴ Uo.

²⁰⁵ *Csatkai Endre (et. al.):* i. m. 393–394.

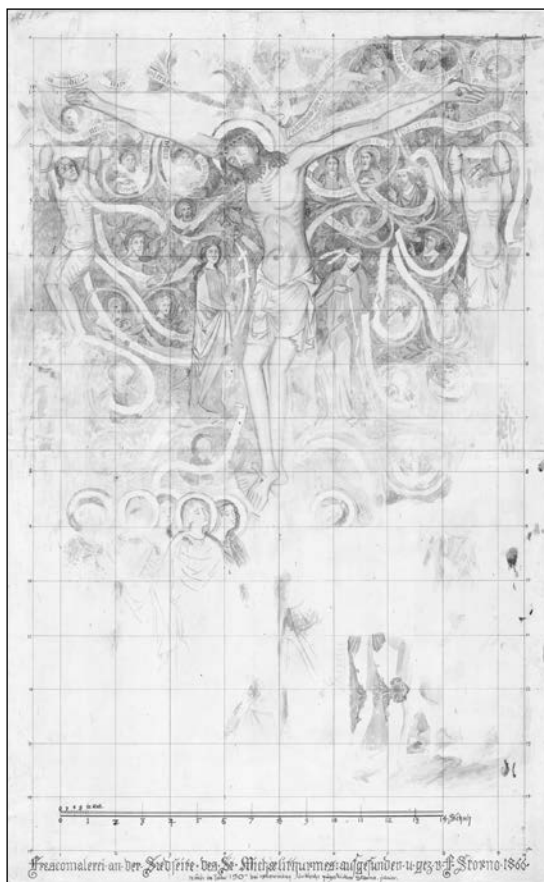
²⁰⁶ *Rómer Flóris Ferenc:* i. m. 139.

²⁰⁷ *Henszlmann Imre:* i. m. 35–36. A déli portálok timpanonképeinek rajza: uo. 36–37.

²⁰⁸ *Storno Miksa:* Adatok a soproni festészet történetéhez. In: *Soproni Szemle* 1. (1937) 3. sz. 210.

²⁰⁹ *Rómer Flóris Ferenc:* i. m. 138–139.

²¹⁰ *Henszlmann Imre:* i. m. 38. Henszlmann az 1870-es években is nagyon rongált állapotban látta az alsó részt. A falkép az 1907. évi tatarozás során megsemmisült. *Storno Miksa:* i. m. 210. *Csatkai Endre (et. al.):* i. m. 393.

16. kép. Középkori freskótöredék a keresztre feszítés ábrázolásával. Storno, 1866. (SoM, ST.84.95.115.)

Az előbbi kép mellett, a templom délnyugati homlokzatát egy Szent Kristóf-freskó díszítette. A kolosszális méretű képet nem tudták megmenteni. Bár Storno „lehámozta”, a pallér ügyetlensége miatt annyira elkopott, hogy lerajzolni sem lehetett.

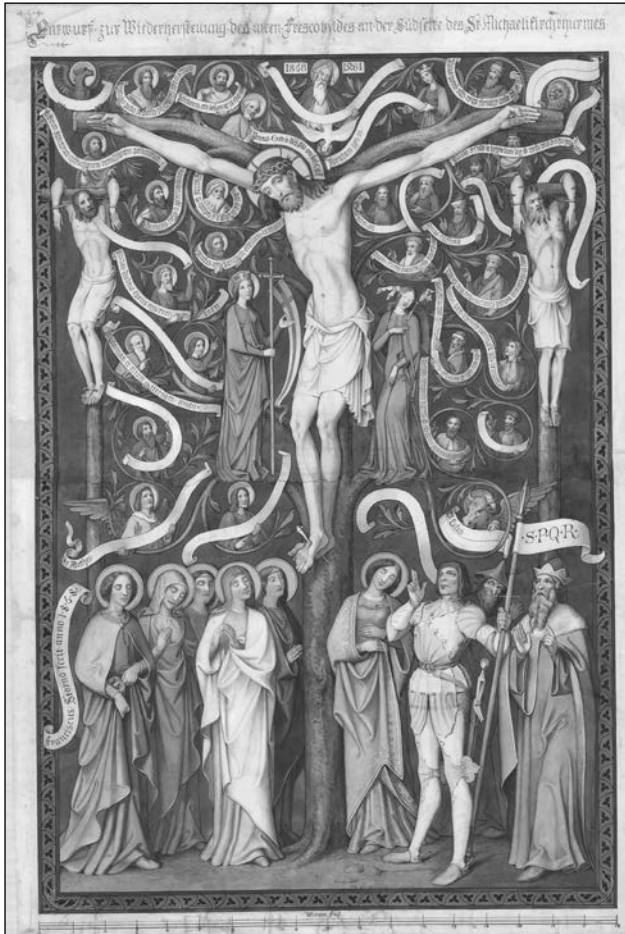
A toronyaljban, a toronycsarnok déli falán, a mészréteg alatt két sorban öt-öt kép állt egymás fölött, az ív alatti mezőn Krisztus felhőkben tűnt elő keresztfénnel, amint az előtte térdeplő férfinak, János evangélistának egy tekercset nyújt. A jelenetről, valamint az egész képciklusról Storno úgy vélte, hogy apokaliptikus jelenetekkel foglalkozik.²¹¹ Ez alatt húsz táblán a tíz törvény megtartását és megszegését ábrázolták. A körvonalakat, ahol lehetett, Storno felfrissítette, de a németül szerkesztett aláírásokat csak részben tudta kibetűzni.²¹² Ezekon kívül az előcsarnokban „szép díszítményi festményt” talált.²¹³

²¹¹ Rómer Flóris Ferenc: i. m. 139.

²¹² Henszlmann Imre: i. m. 42.

²¹³ Rómer Flóris Ferenc: i. m. 139.

Storno 1868. december 27-én költségvetést állított össze a falfestmények restaurálásáról és a főkapu timpanonképének (Mégváltó) megfestéséről.²¹⁴ A tervezett festések közül csak egy valósult meg: Storno a délkeleti portál timpanonjának képét restaurálta. Rajzát ugyan a főkapu timpanonjába festendő képről 1869. április 4-én a konvent megfelelőnek találta,²¹⁵ az mégsem készült el. Szintén nem kivitelezte a főkapu és a déli bejárat fölötti mező festményét, ahogy nem restaurálta a régi festést sem a torony déli oldalán.²¹⁶

17. kép. Helyreállítási javaslat a középkori freskótöredékhez. Storno, 1868. (SoM, ST.84.95.118.)

²¹⁴ Eszerint: a torony déli oldalán található nagy freskó (Krisztus a két latorral) 500 Ft, a főbejárati timpanonkép 80 Ft, a déli nagykapu fölötti timpanonkép 90 Ft, a kis portál fölötti timpanonkép 60 Ft. SoM, Storno-gyűjtemény, „St. Michaeliskirche. Franz Storno senior in Ödenburg. Sopron. Ungarn” feliratú mappa.

²¹⁵ SKKL, Jkv. 1867–1876. 1869. IV. 4. No. 16.

²¹⁶ Póda Endre: i. m. 118.

2.2 Síremlékek

A helyreállítás előtt a templomban – különösen az északi oldalon – nagyon sok régi sírkő, síremlék volt elhelyezve. A ma is a templomban lévők és a padlóban elhelyezett két sírkő kivételével a helyreállításkor a belső térből valamennyit eltávolították. Közülük többet a déli mellékhajó lábuzatába falaztak be.²¹⁷ Varjú Elemér Stornot tette felelőssé azért a „barbárságért”, mely az értékes kőemlékeket ily módon használta fel.²¹⁸

Henszlmann Imre 1880-ban megjelent munkájában még arról írt, hogy a templom gazdag sírkövekben: 27 db különböző korú (1558–1681) síremléket számolt össze az udvar körüli falon, ezen kívül a lábuzatban, a templomtalp borításaként.²¹⁹ Varjú az 1890-es évek végén a felsorolt sírköveket már nem találta meg hiánytalanul. A templomból azóta eltűnt a Henszlmann által még leírt 1481-es, vörös márvány sírkő,²²⁰ mely közel feküdt a főbejárathoz. Storno vele együtt egy másik, 1558-as sírkövet is kivetetett a padlóból. Varjú a lábuzatba falazott sírkövekre félig a föld alá rejtve, gazzal takarva, mohával borítva bukkant rá. Megmentésüket sürgette, leírást készített róluk; felirataik már jórészt kivehetetlenek voltak. A templomfalban összesen 13 sírkövet talált, a templomot kerítő falban pedig további tízet.²²¹ Az emlékek közül a helyi múzeumba 14 darab került be.²²²

²¹⁷ Ezek azóta a múzeumba kerültek (legkorábbi: 1510). A 15. századi sírlapok már nincsenek meg. *Csatkai Endre (és mások)*: i. m. 393.

²¹⁸ V. *Varjú Elemér*: A soproni Szt.-Mihály-templom sírköveiről. In: *Archaeologiai Értesítő* 18. (1898) 4. füzet. 358. Nagy bosszúságot keltett a hozzátartozókban a gróf Pejachevics család copf síremlékének az eltávolítása, de Julian gróf megnyugodott, amikor Storno megtervezte a családi emléktáblát, melyhez a szöveget a gróf szolgáltatta. SoM, Storno-gyűjtemény, *Chronik Storno di Solduno* (fénymásolat), 70r. A rajz alapján kivitelezett (1865) emlék ma is megvan a templom északi oldalhajójának falán.

²¹⁹ Feljegyezte azt is, hogy a szentély egyik támpilléreben kettős dombormű volt befalazva, mely a megfeszített Krisztust oldalán Máriával és János evangélistával, valamint a napkeleti bölcsek hódolatát ábrázolta. *Henszlmann Imre*: i. m. 43. *Die St. Michaeliskirche* 1856. 108.

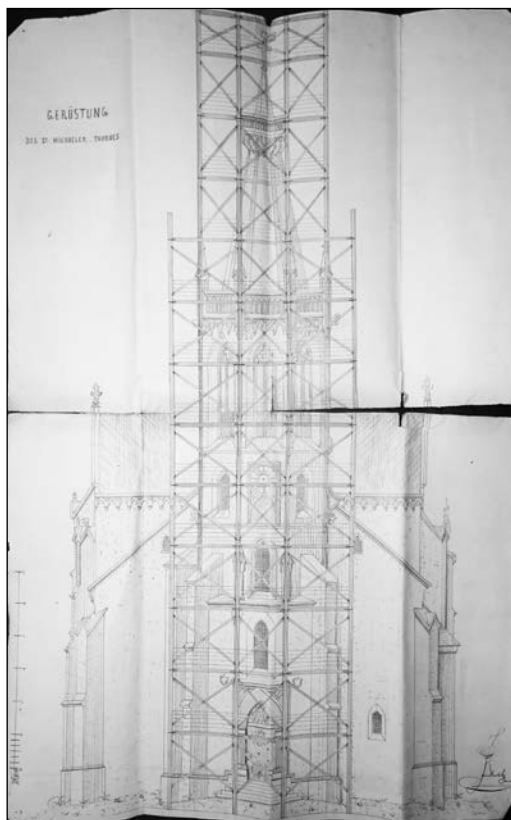
²²⁰ SoM, Storno-gyűjtemény, S.84.95.266.

²²¹ V. *Varjú Elemér*: i. m. 358–363.

²²² A múzeumi darabok (1510–1706) leírását ld.: *Csatkai Endre (és mások)* 1956. 419–420. A Soproni Múzeumban őrzött sírkövek: Kp.56.36.1 Premberger Tóbiásné (†1639). Kp.56.37.1 Pók Lőrinc (†1706). Kp.56.38.1 Stemindl v. Weltz (†1673). Kp.56.39.1 Roggendorf Györgyné (†1667). Kp.56.40.1 Auersperg Jakabné (†1663). Kp.56.41.1 Weltz Szidónia (†1659). Kp.56.42.1 Partzmayer György Lőrinc (†1656). Kp.56.43.1 ismeretlen, származási helye kérdéses. Kp.56.44.1 Rainer Ágnes (†1649). Kp.56.45.1 Jörger Krisztina (†1640). Kp.56.46.1 Kranberger Náthán (†1510). Kp.56.47.1 Kever Márton (†1558). Kp.56.48.1 Nádasdy Darabos László (†1585). Kp.56.49.1 Starzer Mihály (†1637). Kp.69.37.1 Gensel Kornél (†1661) – a Szent Mihály-templomból vagy az evangélikus temetőből való. Lszn. vörösmárvány sírkőlap a hajóból, Gömöri János ásatásakor került elő. 2020 tavaszán további 17. századi sírkőtöredékek kerültek elő a temető déli körítőfalából.

III. ütem: A torony helyreállítása (1866)

A torony helyreállítását a kegyúri jogokat gyakorló városi tanács rendelte meg és finanszírozta. A konvent 1864. november 16-án kért engedélyt a tanácstól a torony helyreállításának megkezdésére és a szükséges állványzat felállítására.²²³ A tanács november 24-én adta ki az ügyet Raffensperger Ignác tanácsnoknak azzal, hogy terjesszen be a kimutatást az állásfa felállításának költségeiről.²²⁴ Az 1865. április 8-i tanácsülésen ismertették a beállványozás tervrajzát és átalány-költségvetését (2500 Ft), melyet Mechle Ferenc építőmester készített februárban (389/1865. sz.). Ennek alapján a város május 12-én „árlejtést” hirdetett az állványozáshoz szükséges ács- és kőművesmunkákra. Az árverést május 26-án tartották, a munkát 2470 Ft-ért Mechle kapta meg. Az állvány szeptemberre készült el.²²⁵

18. kép. A torony beállványozásának terve. Franz Mechle, 1865
(MNL GyMSMSL, IV. 1106. Fasc. XXV. No. 13957.)

²²³ SKKL, Ikt. ir. 29/1864.

²²⁴ MNL GyMSMSL, IV. 1106 Fasc. XXV. No. 13957.

²²⁵ Uo.

(18. kép) 1865. november 29-én, a templomrestaurálási bizottság VII. ülésén Storno bemutatatta a torony kőfaragó-, kőműves-, szobrász-, lakatos- és rajzoló munkáinak költségvetését, és kérte, adják át ezeket a városi tanácsnak azzal, hogy 1866 tavaszán megkezdődhessen a kivitelezés. A konvent még aznap megírta kérelmét a tanácsnak.²²⁶ (19. kép²²⁷)

	vállalkozó neve	foglalkozása	költségvetésének	
			kelte	végösszege (osztr. ért.)
1.	Hild Károly (1811–1889)	kőfaragó	1865. 11. 18.	4919 Ft 15 kr
2.	Mechle Ferenc (1834–1869)	építőmester	1865. 11. 18.	2632 Ft 80 kr
3.	Scherak Eduárd	szobrász	1865. 11. 12.	740 Ft – kr
4.	Pokorny Antal	lakatos	1865. 11. 18.	329 Ft – kr
5.	Storno Ferenc (1821–1907)	tervező, festő	1865. 11. 20.	218 Ft – kr

5. táblázat. A torony helyreállítási költségeinek kimutatása, 1865

A város 1866. február 28-án kötötte meg a torony helyreállítására irányuló szerződést Hild Károly kőfaragóval.²²⁸ A mesterember kötelezettséget vállalt – legkésőbb 1867. október végére – a torony kőfaragó, kőműves, lakatos, szobrász munkáinak elvégzésére a benyújtott költségvetések, valamint Storno tervei és részletrajzai alapján. Kötelezte magát, hogy a kőfaragómunkákat a legjobb, válogatott, hibamentes, kemény margitbányai kőből végzik. A szobrászmunkákat válogatott, hibamentes margitbányai kőből, míg a toronygaléria burkolólapjait és a támpillérek fedését a legkeményebb margitbányai kőből készítik. A kőfaragványok elhelyezéséhez és a vakoláshoz részben portlandi vagy perlmooser cementmeszet, részben jó bécsújhelyi meszet és nagy tisztaságú vulkai vagy lajtai homokot használnak. A munkákért 3 év jótállást vállalt. A helyreállítás összesen 8838 Ft 95 kr-ba került a városnak.²²⁹

Az alábbiakban a torony szintjein történt beavatkozásokat tekintjük át a költségvetésekben szereplő tételek alapján. A kőfaragást Hild műhelye végezte, a kőszobrászati munkákat Scherak készítette, míg a faragványokat Mechle helyezte el.

A toronykeresztet az üstökössel együtt Storno terve²³⁰ szerint Pokorny készítette. A keresztet Riesinger festette feketére és ő aranyozta az üstököst.²³¹ A kereszt alatti

²²⁶ SKKL, Ikt. ir. 33/1865.

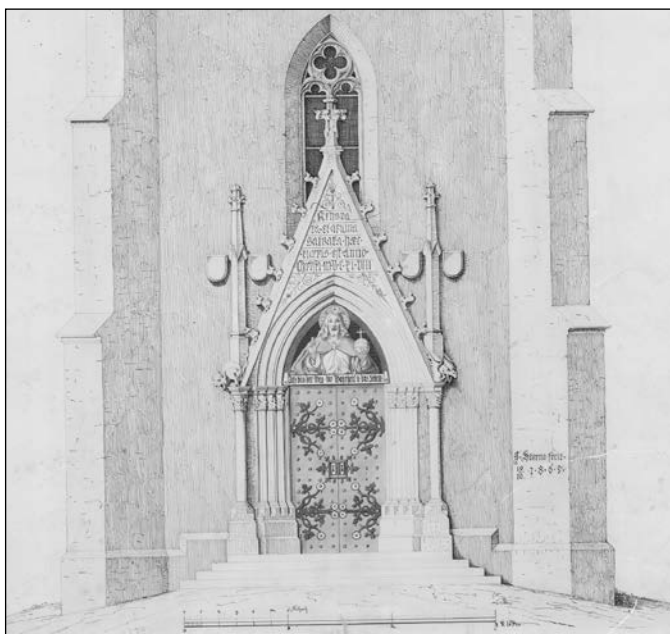
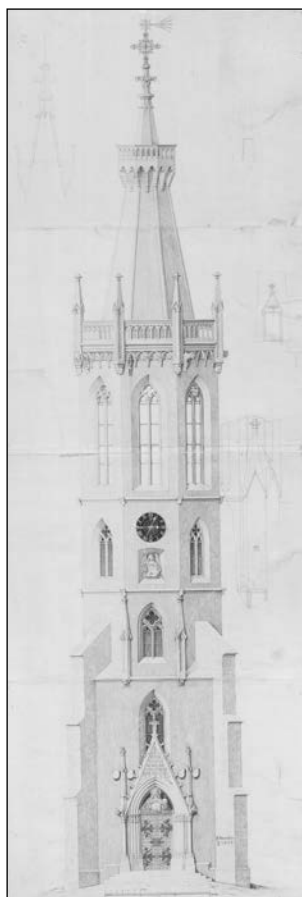
²²⁷ Ld. még: A torony átalakításának terve. Id. Storno Ferenc után Wilfing József tollrajza: „Restaurations Entwurf der Stadt-Pfarrkirch-Thurmes zu Oedenburg nach Storno gezeichnet von Jos. Wilfing 1864”. SoM, Kp.56.10.1.

²²⁸ Tanácsi jóváhagyás: 1866. márc. 5. 741/1866. sz.

²²⁹ MNL GyMSMSL, IV. 1106 Fasc. XXV. No. 13957.

²³⁰ SoM, ST.84.95.102.

²³¹ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 17. sz., 43. sz.

19. kép. A torony restaurálási terve és annak részlete. Storno, 1865
(SoM, ST.84.95.9.)

nagy keresztvirág (kőrózsa) Scherak munkája. A kb. 160 cm magas faragványra mind az ő, mind Storno neve, mind a készítés évszáma felkerült.²³² A kőrózsat új elemként rakták fel a torony csúcsára, hisz korábban a toronysisak felül összefogott kis gótikus gyűrűben végződött, amelyből kiállt a vas toronykereszt.²³³

A toronygúla felső körüljáró (galéria) feletti részét (*Pyramidenspitz*) újra cserélték, ugyanitt új burkolólapokat helyeztek el. A galéria szintjén Scherak hat nagy vízköpőt faragott újonnan, két régít pedig átdolgozott. Az alsó körüljárón nyolc új saroktornyot (fiatornyot, fiálét), nyolc új korlátot (mellvédet, *Gesimslänge*) és a saroktornyok közé nyolc új párkányt helyeztek el, a burkolólapokat pedig újakra cserélték. Scherak a fiálék alatti fejek közül ötöt újrakészített, hármat pedig átdolgozott. (A fiatornyokat Storno a

²³² SoM, Storno-gyűjtemény, Chronik Storno di Solduno (fénymásolat), 70v.

²³³ Dávid Ferenc A soproni Szent Mihály-templom tornyának helyreállításához. Kézirat, 1980. MÉM-MDK Tervtár, 43200. 13.

mellvédmagasságban letörtén találta, metszetüket az eredeti állapotról vehette át. Végződésük, kis sisakjuk saját terve szerint készült, melyhez mintaként a toronytest első emeletén két nagyon hasonló méretű és szerkezetű fiatornyot használt.)²³⁴ Az alsó galéria párkánya alá négy új mérmű került.

A harangszinten mind a nyolc ablak részére új párkány, osztó és mérmű készült. (A Storno-féle mérművek a még meglévő nyomok alapján, vagy másolatként az északi oldalhajó keleti ablakának meglévő mérműve, vagy a déli oldalhajó négy megmaradt, hasonló rajzú ablaka alapján készülhettek.)²³⁵ A toronyóra melletti két ablak mindegyike egy-egy új párkányt, mérművet és osztókat kapott. Az óra fölé új párkányt helyeztek, melyet nyolc címerrel díszítettek. A két vas óraszámplapot Pokorny javította ki és két új pléhmutatót is készített.²³⁶ A városcímet tartó angyal Scherak munkája, a címer keretezése Hild műhelyéből került ki. Az óra alatti ablak részére új párkány, mérmű és osztó készült. Az óra alá új párkányt raktak, rajta hat címerrel.

A régi főbejárati portált Hild átdolgozta, hiányzó és tönkrement részeit újjakal pótolta. A portál fölötti ablakba új mérművet és osztót raktak. A két támpillért (*Strebe Pfeiler*) befedték, új párkány készült, a párkányzatnál négy sarokfedést alkalmaztak. Scherak a portálhoz két új oszlopfőt készített, nyolcat pedig átdolgozott. Storno terve szerint a bejáratot vimpergával egészítették ki, mellyel megváltoztatták a középkori díszítettség mértékét.²³⁷ A sárkányfaragványos vimperga szobrászati munkáit Scherak szállította, nevezetesen: két új tartóoszlopot a fiálék alá, a portál fölé; egy új keresztvirágot a portál fölé; két új keresztvirágot a fiálékra, 12 kúszólevelet és két új vízköpőt. Hild műhelyéből a torony földszintjére az említettekén túl az alábbi faragványok érkeztek: négy évszámos tábla, négy vízvető párkánnyal, valamint két párkányzati torony (*Gesimsthürmen*). A kaput Pokorny látta el vasalattal: külső felére vaspléh, négy nagy díszpánt, 100 szeg és két zárpajzs került. Az egész tornyot cementmészrel pucolták be.²³⁸

Az 1868. április 26-án tartott konventülés Pokorny lakatos javaslatára megváltoztatta a tornyon a vaszaluk tervét.²³⁹ Az ősz folyamán Gruber üveges befejezte a zsaluk fölötti rész üvegezését.²⁴⁰

Dávid Ferenc a templomnak a helyreállítás előtti állapotáról készült rajzok²⁴¹ segítségével 1980-ban megkísérelte a torony eredeti képeinek rekonstrukcióját. Megállapította, hogy a Storno vezette „[...] restauráláskor a templom egésze, karaktere keveset változott. Az előzetes vizsgálatok a templomtest fő- és részletformáit 90 %-ban

²³⁴ Uo. 14–15.

²³⁵ Uo. 15.

²³⁶ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 20/a sz.

²³⁷ A vimpergát mint oda nem illő, hiteltelen, neogótikus elemet az 1980-as években eltávolították és a toronyban állították ki.

²³⁸ MNL GyMSMSL, IV. 1106 Fasc. I. Egyházügyi iratok, No. 982.

²³⁹ SKKL, Jkv. 1867–1876. 1868. IV. 26. No. 6.

²⁴⁰ SKKL, Jkv. 1867–1876. 1868. XI. 8. No. 31.

²⁴¹ Storno-tervanyag, Storno-vázlatkönyvek, Johann Petschnigg rajzai, Rohbock 1860 előtti acélmetszete.

hitelesnek mutatják”. Storno „[...] a nyugati toronyhomlokzatot a templom egészénél erősebben alakította át: amennyiben új díszes kapu-kiegészítésével, s az emeleti ablakok soha-nem-volt mérműveinek elkészítésével a zömök torony lapidárisan egyszerű építészeti nyelvént közepesen díszesre változtatta át.”²⁴²

A barokk berendezés sorsa

A templom barokk berendezési tárgyai közül csak néhánynak követhetjük nyomát attól az időponttól kezdve, amikor a belső térből eltávolításra kerültek.²⁴³ A templomrestaurálási bizottság már I. ülésén (1862. április 8.) kimondta, hogy a főoltárt le kell bontani és az oltárkép kivételével el kell adni.²⁴⁴ A bizottság II. ülésén (november 2.) a tagok közül Alberth Ferencet, Geisler Józsefet, Kugler Henriket, Raffensperger Ignácot és Stornot bízták meg, hogy állítsanak össze listát a feleslegesnek ítélt tárgyakról, azok más célú felhasználásáról vagy eladásukról. (Sajnos a kimutatás nem maradt fenn.) Ekkor már eldöntötték, hogy nem lesz szükség többé a főoltárra (kivéve az oltárképet), a két márvány mellékoltárra, a szentélybeli üvegcsillárra (*Glasleuchter*), a nagy bádogg öröklámpásra (*Altarleuchter*) és a hatszögű üvegekre az ablakokban.²⁴⁵

A főoltárt lebontása után 1865-ban a Fertő északnyugati partján fekvő, Moson megyei Nyulasra (Jois, A.) vitték. A püspök március 14-én adott engedélyt Pintér Mátyás helyi plébánosnak az oltár megvásárlásra.²⁴⁶ A vételárat, 100 Ft-ot, április 3-án fizették ki a konventnek.²⁴⁷ Az áthelyezés után az oltárt a helyi igényeknek megfelelően több részletében módosították. Mivel a nyulasi templom tituláris szentje Szent György volt, ezért Szent Mihály alakját az új védőszentté alakították át. A titulusváltás miatt a főangyal szobrát eredetileg két oldalról kísérő arkangyalokat, Gábrielt és Rafaelt eltávolították, Lucifert pedig sárkánnyá változtatták át. Az eredeti oltárkép helyére 1865-ben id. Storno Ferencről Köpenyes Madonnát (*Maria Schutz*) ábrázoló olajképet rendeltek.²⁴⁸ Az oltár a renoválással és az új oltárképpel együtt 1400 Ft-jába került a nyulasi híveknek.²⁴⁹

A főoltárképet a Petőfi téren 1891-ben felépített Szent Imre elemi iskola dísztermének (konventterem, *Schulhaussaal*) mennyezetére helyezték. 1948-ban visszakerült

²⁴² Dávid Ferenc: i. m. 1980. 18.

²⁴³ A Storno-krónikában találjuk a legkorábbi feljegyzést a berendezés sorsáról. SoM, Storno-gyűjtemény, Chronik Storno di Solduno (fénymásolat), 70r.

²⁴⁴ SKKL, Ikt. ir. 25/1862 (16/1863 alatt).

²⁴⁵ SKKL, Ikt. ir. 16/1863.

²⁴⁶ GyEL PL Egyházkorm. 981/1865.

²⁴⁷ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 38. sz.

²⁴⁸ SoM, ST.84.95.114.

²⁴⁹ Grászli Bernadett: i. m. 69–70. Grászli Bernadett – Kiss Melinda: Egy művészcsalád története. A soproni Storno család munkássága és gyűjteménye. Sopron, 2013. 35. Hillinger, Franz: i. m. 43–47., 57. Granasztóiné Györffy Katalin: A barokk templomi berendezések eredetiségének jelentősége és védelme. In: Műemlékvédelmi Szemle 1993/1. Az Országos Műemléki Felügyelőség tájékoztatója. Budapest, 1993. 89.

a Szent Mihály-templomba,²⁵⁰ ahol – a Magyar Nemzeti Galériának történt kölcsönzés után – ma is található. A főoltár nyolc ezüst gyertyatartóját és az ezüst öröklámpást a darázsfalui (Trausdorf an der Wulka, A.) Szent Lőrinc-templom vásárolta meg főoltára számára 1400 Ft-ért.²⁵¹ Ezeket a gyertyatartókat még Goldner Henrik soproni ötvös készítette Gensel János Ádám soproni tiszti orvos hagyatékából, amint azt egyikének felirata is tanúsítja: „Joan. Adam Gensel Phil. et Med. Doctor legavit Ao 1720”²⁵² Mint stílusban oda nem illő darabok eladásáról a templomrestaurálási bizottság III. ülésén, 1863. március 25-én döntött.²⁵³ Rách városplébános még aznap engedélyt kért a városi tanácstól értékesítésükre,²⁵⁴ melyet a tanács április 8-án engedélyezett.²⁵⁵ A konvent a befolyt vételárból új ezüstmonstranciát készíttetett, melyre felírták, hogy az a Gensel által a templomnak ajándékozott gyertyatartók árából készült.²⁵⁶

A Szent Péter-mellékoltárt gróf Viczay Mihály vásárolta meg főoltárnak az 1865-ben leégett [nagy]lőzsi plébániatemplom javára. Amikor 1892-ben Balics Antal győri kanonok a lőzsi templomnak ajándékozta Steiner Rezső soproni festő Szent Lőrincet ábrázoló művét, akkor az eredeti barokk oltárkép visszakerült Sopronba, Medgyesi Schwartz Alfréd magángyűjteményébe, majd onnét a templomba.²⁵⁷ Ma már a Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe tartozik ugyancsak a templomból való két, 1750 körüli aranyozott fa angyalszoborral együtt.²⁵⁸ Az Órangyal-mellékoltár képe egy időben a belvárosi (Petőfi téri) elemi iskola előcsarnokában függött, majd 1951-ben visszahozták a templomba. A Háromkirályok-oltár felépítményét, mely kilenc, majdnem ember nagyságú figurából áll, Zalka János győri püspök vásárolta meg a kegyurasága alatt álló péri Nagyboldogasszony-templom javára, ahol mind a mai napig megvan.²⁵⁹ „Ő méltósága kegyadományai a nagyobbított péri templom számára: [...] A régi két kis oltár kasszáltván, ő méltósága ajándékozott egy igazán keleti fényvel kiállított mellék-oltárt négy új gyertyatartóval és feszülettel, mely a sz[ent] család született Örömének, a világ megváltójának ajándékokat hozó és

²⁵⁰ Bán János (et al.): i. m. 26., 46.

²⁵¹ GyEL PL Can. Vis. vol. 39/18. (Ruszti kerület, Darázsfa, 1875.)

²⁵² Mohl Adolf: i. m. 1933. 127. *Csatkai Endre*. A Szent Mihály templom hajdani értékeinek nyomában. In: Új Sopronvármegye, 1942. aug. 22. 4. Gensel János Ádám (1677–1720) városi tiszti orvos tekintélyes vagyonát jótékony célokra hagyta, így 100 dukátot hagyományozott a templomnak azzal a kikötéssel, hogy azon ezüst gyertyatartókat vegyenek. *Házi Jenő*: Soproni polgárcsaládok 1535–1848. Budapest, 1982. 488–489. „Irányítószáma”: 5418.

²⁵³ Az ezüsttárgyakat Kugler Henrik mérte meg, majd feljegyezte latban ezüstértéküket. SKKL, Ikt. ir. 16/1863. 1863. november 25-én Haupt Jakob megtisztította az eladásra szánt tárgyakat és feljegyezte súlyukat. VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 41. sz.

²⁵⁴ MNL GyMSMSL, IV. 1106 Fasc. I. No. 964.

²⁵⁵ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 8. sz.

²⁵⁶ SKKL, Ikt. ir. 16/1863.

²⁵⁷ GyEL PL Templom- és plébánialeltárak, Nagylőz, 1940. *Csatkai Endre*: Sopron vármegye műemlékei II. sorozat. Sopron, 1935. 83–84. *Csatkai Endre* i. m. 1942. 4. *Csatkai Endre* (et. al.): i. m. 568.

²⁵⁸ Oltárkép (Jézus átadja Szent Péternek a mennyország kulcsait): 2013.1M, szobrok: 92.9M és 92.10M.

²⁵⁹ *Csatkai Endre* (et. al.): i. m. 390–391.

felajánló három királyt és pásztorokat a megszólalásig ábrázolja, ez oltárt ő méltósága a soproni Sz[ent] Mihály templomból hozatta és ujjította meg a péri templom számára és helyette értékeset állíttatott”.²⁶⁰

A lebontott orgonát a soproni domonkos templom kapta meg ajándékba,²⁶¹ egészen 1887-ig szolgálta ott a liturgiát. Az 1930-as években magángyűjteményben őriztek két darabot azokból a művészein faragott gyertyatartókból, melyekről a gyertyák fényét hosszúkás tükrök szórták többszörösen vissza. Állítólag gr. Széchenyi Manó is vásárolt leselejtezett templomi műtárgyakat.²⁶²

A vörös márványból faragott szószék sem maradhatott meg a regotizált belső térben. Storno szerint jó áron el tudták volna adni, de Simor püspök fenntartotta magának a felette való rendelkezés jogát. Lebontása után a szentély mögötti területen tárolták; darabjait idővel széthordták, széttörték.²⁶³ A széttört darabok még az 1970-es évek végén is itt feküdtek, jórészt földdel fedve. A kilátzó részletek nyomán 1979–1980-ban Kovács György és Dávid Ferenc néhány darabot kiemelt a földből. 1986-ban kőszobrász-restaurátori vizsgamunka céljából Kovács György egy darabot a budapesti Képzőművészeti Főiskolára szállíttatott.²⁶⁴ A szószék 24 darabja ma a Soproni Múzeum gyűjteményébe tartozik.²⁶⁵ A szószék hátsó falának aranyozott fa domborműje a Jó Pásztor alakjával korábban a Voss-árvaház folyosóját díszítette,²⁶⁶ ma a városplebánián található.

Maga id. Storno Ferenc is hozzájutott több ingóságához a templom berendezéséből. Munkája egy részét ugyanis eltávolítandó tárgyak odaajándékozásával egyenlítették ki. Így 1864-ben tulajdonába került négy rézlap, a Keresztelő Szent János-oltár képe, egy réz gyertyatartó és két oltároszlop.²⁶⁷ 1867-ben megvásárolt még négy régi, fából készült tükrös gyertyatartót is.²⁶⁸ A Soproni Múzeum Storno-gyűjteményében több darab ma

²⁶⁰ GyEL PL Can. Vis. vol. 39/17. (Péri kerület, Pér, 1875.) A canonica visitatio melléklete, címe: „Méltóságos és Főtisztelendő Zalka Ev. János győri megyés püspök ur kegyelméből történt péri plebánia-templom építésének lefolyásának vázlata.”

²⁶¹ SKKL, Ikt. ir. 5/1865. A domonkos rendház priorja, Sieber Ignác 1862. november 9-én a konventtől 2-3 pár oltárgyertyatartót kért az eltávolításra kijelölt felszerelési tárgyai közül. VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 51. sz. Az orgonát 1864. november 24-én köszönte meg a konventnek Mannes Przypadla domonkos vikárius. SKKL, Ikt. ir. 5/1865.

²⁶² Mohl Adolf: i. m. 1933. 127.

²⁶³ SoM, Storno-gyűjtemény, Chronik Storno di Solduno (fénymásolat), 70r.

²⁶⁴ Lapidarium Hungaricum. Magyarország építészeti töredékeinek gyűjteménye. Szerk.: Horler Miklós. 1. Általános helyzetkép. Szerk.: Feld István, Horler Miklós, Koppány Tibor, Lővei Pál, Szekér György. Országos Műemléki Felügyelőség. Budapest, 1988. 256–257.

²⁶⁵ SoM, Gy. sz.: 6/2004. Lelőhely: Sopron, Ipar körút, KÖH Műemlékhelyreállító Kft. A barokk szószékről készült, Kovács György által megformált gipszszakettet szintén a múzeum őrzi (SoM, Kp.2020.34.1.). A mai szószék modelljét id. Storno terve alapján Hild Károly faragta lorettomi kőből 1866-ban (SoM, Gy. sz.: 38/1996; hangvető: Kp.64.26.2.).

²⁶⁶ Csatkai Endre (et. al.): i. m. 391.

²⁶⁷ VpL, V. Gazdasági iratok, 17. d. Építések. Szt. Mihály-templom, 24. sz.

²⁶⁸ Uo. 31. sz.

is fellelhető: Két oltároszlop (kiállítva a szalonban). Négy falitükör, melyek a templomi gyertyák fényét erősítették fel (kiállítva: kettő a hálóban, kettő a szalonban).²⁶⁹ Négy hasonló falitükör (kiállítva: kettő a barna szobában, kettő id. Storno szobájában).²⁷⁰ A középkorra egy 15. századi vasveretes dísz emlékeztet (kiállítva: az alkóvban).²⁷¹ A Keresztelő Szent János-mellékoltár képe, mely Jézus megkeresztelésének jelenetét mutatja be.²⁷² Két fekete szekrény, mely a templom régi padjaiból készült (kiállítva: id. Storno szobájában).²⁷³

A Soproni Múzeum Képzőművészeti Gyűjteménye is megőrzött néhány, a templomhoz kötődő emléket. Így Szent Mihálynak a 14. század utolsó harmadából való, nagyon kopott szobrát a déli keresztház támpilléreiről,²⁷⁴ egy vele egykorú vízköpőt a torony északi oldaláról, két darab kétkarú, aranyozott bronz gyertyatartót a főoltár tabernákulumáról,²⁷⁵ valamint két, 1750 körüli, ujjongó angyalt ábrázoló, fehérre gipszelt faszobrot Schweitzer György soproni körétől.²⁷⁶

---

²⁶⁹ SoM, S.84.341.1–4.

²⁷⁰ SoM, S.84.342.1–4.

²⁷¹ SoM, S.85.1011.1.

²⁷² SoM, S.86.1042.1. A családi katalógus szerint Póda Endre városplébános ajándékozta ifj. Storno Ferencnek. Ez ellentmond a fentebb említett adatnak.

²⁷³ SoM, S.84.799.1–2.

²⁷⁴ SoM, Kp.58.32.1.

²⁷⁵ SoM, M.115–116.

²⁷⁶ SoM, Kp.54.376.1, Kp.54.377.1. A két szobrot a sekrestye padlásán találták széna alatt, 1923-ban püspöki engedéllyel eladták Struglits Józsefnek, a templom karnagy-helyettesének. GyEL PL Egyházkorm. 2899/1923. A múzeum az angyalokat tőle vásárolta meg 1932-ben.